

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Postavení žen v arabském světě

Bakalářská práce

Autor: Tereza Kokulová

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. Tadeáš Vala

Zadání bakalářské práce

Autor:	Tereza Kokulová
Studium:	F19BP0207
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Název bakalářské práce:	Postavení žen v Arabském světě
Název bakalářské práce AJ:	Social status of women in Arab world

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se bude zabývat tématem postavení žen v Arabském světě, jež je dnes jak v arabském, tak i v západním světě velmi diskutovaným tématem. Postavení žen a jejich práva se v jednotlivých arabských zemích značně odlišují. Práce bude rozčleněna na dvě části. V teoretické části se bude autorka zabývat základními informacemi o islámu, jeho historickém vývoji a vlivu islámu na ženské postavení. Také bude v práci vysvětleno, jaká práva a povinnosti se s jejich postavením pojí. V navazující, analytické, části bude rozebrána daná problematika ve třech zvolených zemích. Autorka si vybrala Saudskou Arábii, Egypt a Tunisko.

V práci bude vzhledem k tématu aplikovaná komparativní metoda, kdy bude porovnáváno postavení žen ve třech arabských státech. Tyto státy byly vybrány pro komparaci, protože ve všech těchto zemích je islám dominantním náboženstvím, ale v každé z nich mají ženy odlišné práva a povinnosti.

Hlavním cílem autorky bude čtenáři přiblížit tři hlavní věci – jaké mají ženy postavení ve zvolených arabských zemích (v Saudské Arábii, Egyptě a Tunisku), lépe pochopit jejich život v tamějších podmínkách a poukázat na rozdílné právní postavení žen v těchto zemích.

Beránek,Ondřej.2007.*Saudská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. Praha: Volvox Globator.

Hillenbrand,Carole a Jitka Jeníková.2017. *Islám: historie, současnost a perspektivy*.Praha: Paseka.

Kropáček, Luboš.2006. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad Human Development.

Roald,Anne Sofie.2004.*Women in Islam The western experience*. Canada:Taylor & Francis e-Library.

Souaiaia,Ahmed E.2008.*Contesting Justice- Women, Islam, Law, and Society*.Albany:State University of New York Press.

Zadávací pracoviště:	Katedra politologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Tadeáš Vala
Datum zadání závěrečné práce:	31.5.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího Mgr. Tadeáše Valy samostatně a uvedla jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Ústí nad Orlicí, dne 30. 6. 2023

.....

Poděkování

Nejdříve bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Tadeáši Valovi za podnětné rady a odbornou pomoc, kterou mně poskytoval při zpracování, a za čas, který mi věnoval. Současně bych chtěla poděkovat všem respondentkám, které poskytly rozhovor pro tuto práci. Ráda bych také poděkovala svým rodičům, kteří mě při vytváření této práce podpořili.

Anotace

Tato bakalářská práce se bude zabývat tématem postavení žen v Arabském světě, jež je dnes jak v arabském, tak i v západním světě velmi diskutovaným tématem. Postavení žen a jejich práva se v jednotlivých arabských zemích značně odlišují. Práce bude rozčleněna na dvě části. V teoretické části se bude autorka zabývat základními informacemi o islámu, jeho historickém vývoji a vlivu islámu na ženské postavení. Také bude v práci vysvětleno, jaká práva a povinnosti se s jejich postavením pojí. V navazující, analytické, části bude rozebrána daná problematika ve třech zvolených zemích. Autorka si vybrala Saudskou Arábii, Egypt a Tunisko.

V práci bude vzhledem k tématu aplikovaná komparativní metoda, kdy bude porovnáváno postavení žen ve třech arabských státech. Tyto státy byly vybrány pro komparaci, protože ve všech těchto zemích je islám dominantním náboženstvím, ale v každé z nich mají ženy odlišné práva a povinnosti.

Hlavním cílem autorky bude čtenáři přiblížit tři hlavní věci – jaké mají ženy postavení ve zvolených arabských zemích (v Saudské Arábii, Egyptě a Tunisku), lépe pochopit jejich život v tamějších podmínkách a poukázat na rozdílné právní postavení žen v těchto zemích.

Klíčová slova: postavení žen, práva žen, ženy a náboženství, islám, islámské právo, arabský svět, Saudská Arábie, Egypt, Tunisko

Annotation

This bachelor thesis will deal with the topic of the status of women in the Arab world, which is a much debated topic in both the Arab and Western world today. The status of women and their rights vary greatly from one Arab country to another. The thesis will be divided into two parts. In the theoretical part, the author will discuss basic information about Islam, its historical development and the impact of Islam on women's status. Also, the thesis will explain what rights and responsibilities are associated with their status. The analytical part will then discuss the issue in the three selected countries. The author has chosen Saudi Arabia, Egypt and Tunisia.

The comparative method will be applied in the thesis due to the topic, where the status of women in the three Arab states will be compared. These states were chosen for comparison because in all of these countries Islam is the dominant religion, but in each of them women have different rights and responsibilities.

The author's main aim will be to provide the reader with three main points - what is the status of women in the chosen Arab countries (Saudi Arabia, Egypt and Tunisia), to better understand their lives there and to highlight the different legal status of women in these countries.

Keywords: status of women, women's rights, women and religion, Islam, Islamic law, Arab world, Saudi Arabia, Egypt, Tunisia

Obsah

Úvod.....	8
1 Teoretická část	10
1.1 Vznik islámu	10
1.2 Základní informace o islámu a jeho principy	11
1.2.1 Pilíře islámu.....	12
1.2.2 Islámské právo	15
1.3 Žena v islámu	17
1.3.1 Oblékání žen v arabském světě.....	19
1.4 Práva a povinnosti žen v islámu.....	21
2 Analytická část	26
2.1 Postavení žen v Saudské Arábii.....	26
2.1.1 Charakteristika země a kultury	26
2.2 Postavení žen v Tunisku	35
2.2.1 Charakteristika země a kultury	35
2.3 Postavení žen v Egyptě.....	40
2.3.1 Charakteristika země a kultury	40
3 Porovnání zemí (Tunisko, Egypt a Saudská Arábie)	45
4 Rozhovory	47
4.1 Komparace rozhovorů.....	53
Závěr	56
Použitá literatura a internetové zdroje.....	58
Literatura	58
Internetové zdroje	59

Úvod

Postavení žen v arabském světě je v dnešní době předmětem mnoha diskusí a kulturních i politických debat. Zatímco postavení žen se ve větší části Evropy postupnými kroky mění k lepšímu, v mnoha arabských zemích stále existují velké rozdíly mezi právy muže a ženy. To způsobuje mnoho omezení pro ženy, které se nemůžou realizovat, tak jak by chtěly, a to díky překážkám, které jim to znemožňují. Již v úvodu práce by mělo zaznít, že ani v Arabském světě ženy nemají stejná práva, ale v každé zemi se určitým způsobem odlišují.

Mezi problematiku, se kterou se ženy potýkají v arabském světě patří problémy ohledně jejich práv, společenského postavení nebo otázka rovnoprávnosti stejných příležitostí na trhu práce. Pro lepší porozumění této problematice je v práci prozkoumán vliv islámu, ale také kultury v dané zemi, která je v arabských zemích¹ velmi důležitým faktorem.

Příslušnice ženského pohlaví v arabské kultuře versus ženy z Evropy mají zcela jiné životní podmínky, zejména pokud jde o propojení náboženství a každodenního života. Autorka vidí největší rozdíly právě v této oblasti, která je úzce spojena s kulturními rozdíly a tradicemi daného regionu. Nicméně, objektivně posoudit, zda mají ženy ve zkoumané oblasti lepší nebo horší podmínky než v Evropě, je nemožné. Hodnocení závisí na našem pohledu, životních zkušenostech, politických přesvědčeních a náboženských preferencích. Pro lepší ilustraci toho, o čem autorka hovoří, uveďme příklad ženy z egyptského venkova, která nikdy neměla příležitost navštívit Evropu, nemá vysoké vzdělání a pochází z konzervativní rodiny. Pro ni by bylo neobvyklé nebo dokonce nepřijatelné uplatňovat evropské kulturní a právní normy ve své zemi, i kdyby to zákony umožňovaly.

Právní povinnosti žen a dívek jsou v arabském světě více konzervativní než ve většině Evropy, ale ani v Evropě tato situace nebyla od začátku jednoduchá a ženy v minulosti nemohly například navštěvovat školy nebo neměly volební právo. Volební právo žen bylo udělováno v různých zemích v různých letech (v České republice to bylo v roce 1920). (Radio Prague International, 2020)

---

¹ Arabské země se skládají ze zemí, které jsou členy ligu arabských států (LAS). Tunisko, Egypt a Saudská Arábie byly jedny ze zemí, které tuto ligu zakládaly. (Britannica, 2023)

Tato bakalářská práce se zaměřuje na postavení žen v arabském světě a srovnává jejich situaci ve třech konkrétních zemích: Saudské Arábii, Tunisku a Egyptě.

Pozice žen je dnes velmi diskutovaným tématem po celém světě, a proto se autorka rozhodla touto problematikou zabývat a rozšířit ji o další poznatky psaním této práce a snažit se na tuto problematiku dívat z evropského pohledu. Autorka se zde snaží odpovědět na otázky, proč ženy v těchto zemích mají odlišné postavení, přestože se dané autority v zemi odkazují na totožné kořeny.

Jako cíl této práce je prozkoumání, jak se islámské náboženství promítá do běžného života žen a dále se autorka bude snažit z dostupných zdrojů vysvětlit, proč se život žen v těchto zemích liší.

Práce je rozčleněna na dvě části, kdy v první části budou popsány základní informace o islámu, popsány pilíře islámu, což je důležitou součástí tohoto náboženství. A také vysvětleny některé odborné termíny. A na to následně naváže druhá část práce, kde se bude autorka věnovat Saudské Arábii, Egyptu a Tunisku. Kde nejprve budou rozebírány konkrétní země a na to naváže průzkum, jak se v těchto zemích liší práva žen. Autorka se rozhodla svůj výzkum podpořit třemi rozhovory. Rozhovory budou se ženami, které dlouhodobě žijí ve zkoumaných zemích a zároveň splňují podmínku, že se narodily a velkou část života prožily v Evropě. Toto pomůže autorce lépe pochopit reálné podmínky, které ženy mají v daných zemích.

Výzkumná otázka v této práci zní: „*Jaké mají ženy práva v Saudské Arábii, Tunisku a Egyptě a jak se liší?*“ Pro zodpovězení této otázky bude v práci použita nejprve obsahová analýza, na kterou poté naváže komparativní metoda, která porovná výsledky předchozí analýzy.

Výsledky této studie nám pomůžou lépe porozumět postavení žen v arabském světě a poukázat na různé faktory, které přispívají k jejich právnímu a společenskému postavení v dané zemi. Dále bude tato bakalářská práce přínosná pro každou evropskou ženu, které by chtěla lépe porozumět životu žen v jiných podmínkách.

1 Teoretická část

V arabském světě, ale i ve zbytku světa je postavení žen velmi rozebírané aktuální téma. K pochopení společenského postavení žen v arabském světě je nejprve nutné zmínit islám, který tvoří dominantní náboženství v arabském světě. V teoretické části se autorka bude věnovat islámu, ale především islámskému náboženství ve vztahu k postavení žen. Na začátku je podstatné zmínit, že vztah islámu k postavení žen je velmi složitý. Má různé podoby a jeho výklad práv, která jsou uplatňována v různých zemích a situacích se velmi odlišuje.

1.1 Vznik islámu

„Vyznavači islámu pokládají své náboženství za přirozenou monoteistickou víru a řád daný Bohem již prvnímu člověku, Adamovi.“

(Kropáček, 1993, s. 9)

Pojem islám vychází z arabského slovesa „*aslama*“, které překládáme jako odevzdat se Bohu nebo se mu podrobit. Osoby, které věří této náboženské tradici jsou přesvědčení, že tento boží záměr předali lidem proroci. V historii islámu na počátku mluvíme o době „nevědomosti“ neboli věk „*džáhilije*“ (termín *džáhilije* je spojen s předislámskou Arábií), kdy úroveň poznání nebyla velká až do chvíle posledního proroka Muhammada. „*Náboženství předislámských Arabů mělo povahu antropomorfního naturalismu*“ (Kropáček, 1993, s. 10). Většina osob vedla pastevecký způsob života v kmenech. V tomto čase se začal klást důraz na progresivní městské státy v Jemenu, a to především Mekka, která sloužila jako jeden z nejdůležitějších obchodních spojů mezi Jemenem a Indií/Etiopií/Sýrií a Palestinou. Mekka tedy představovala centrální bod pro obchod, kulturu i náboženství, což bylo v tomto období stěžejní. Počátek islámu byl ovlivněn křesťanstvím i judaismem, které tvořili dvě tradiční monoteistické náboženství.

Vědci datují vznik islámu v 7. století na Arabském poloostrově spolu s již zmíněným slavným prorokem Muhammadem, kterého považujeme za zakladatele islámu. Prorok Muhammad svou proročskou dráhu začal ve věku čtyřiceti let a patřil do rodu Hášimovců, ke kterému se nyní hlásí královská

rodina v Jordánsku. Vyrůstal jako sirotek a část dětství se o něho starali jeho příbuzní, to je jeden z faktorů, proč se můžeme dočíst v Koránu o potřebné péči o děti bez rodičů. Od roku 610 datujeme Muhammadova zjevení, kdy jeho začátky nebyly vůbec jednoduché a setkával se s posměchem. Lidé byli znepokojeni s jeho požadavky, které měly vést k prospěchu chudých obyvatel a šlo mu o to, aby si každý uvědomil svou vlastní morální povinnost.

V Medíně, která se (rovněž jako Mekka) nachází na západě Arabského poloostrova se Muhammad stal vůdcem politického i duchovního života. Tato událost se odehrála v historii, nikoliv v současném období, které bychom mohli označit jako dnešní Saudskou Arábii. „*Vzniká islámská obec, umma (arabský překlad je národ) v čele s Muhammadem.*“ (Kropáček, 1993, s. 16) I přes pečlivě vytvořenou ústavu nastaly vnitřní konflikty a obec se neobešla bez sporů především s pohany a židy. (Kropáček, 1993, s. 18) V průběhu této éry také definoval svůj odklon od křesťanství a šel cestou návaznosti pravé víry na Ibrahíma. A oznámil, že on sám je poslední v řadě proroků.

Poté nastal souboj o posvátné místo Mekka a posvátný boj (džihád) už nebyl zápas pouze náboženský, ale i násilný. Nakonec Mekka přijala islám a z města byly odstraněny všechny předměty spojené s pohanstvím. „*Pouť na rozloučenou*“ neboli poslední pouť do Mekky provedl prorok Muhammad v březnu 632 a nedlouho po jeho návratu zpět do Medíny zemřel. (Kropáček, 1993, s. 9-23)

Smrt Muhammada způsobila krátkou krizi v islámu, neboť jeho odchod nikdo nečekal. Jako jeho nástupce byl zvolen jeho tchán Abú Bakr, který dostal titul Chalífa „*nástupce Posla Božího*“. (Kropáček, 1993, s. 26)

1.2 Základní informace o islámu a jeho principy

Islám je pro muslimy více než náboženství, je to způsob života. Jedná se o široký systém, který zahrnuje všechny aspekty života, jako například víra, vztahy nebo právo. Hlavní myšlenkou islámu je víra v jednoho Boha Alláha a Mohammad je jeho prorok. (Mendel, 2018, s. 17-75)

Islám je jedním z největších světových náboženství, které vyznává více než miliarda a půl lidí na celém světě. Nejdůležitějším textem islámu je

Korán, který muslimové považují za Boží slovo zjevené proroku Mohamedovi.

Slovo Korán znamená „recitace“ či „čtení“. (Hillenbrandová, 2017, s. 56) Podle muslimů je tato kniha velmi důležitá a unikátní. Tato náboženská kniha v sobě nemá na první pohled logiku nebo promyšlenou strukturu, ale jakmile se s ní člověk pečlivě seznámí, tak zjistí že logiku jasně danou má. Kniha v sobě zahrnuje zjevení od Boha k proroku Muhammadovi od roku 610 až do jeho smrti. Oddaní muslimové věří, že Korán napsal přímo Bůh, a to je i hlavní rozdíl od posvátné knihy křesťanů Bible, která je nejen delší, ale i psaná vícero autory. Vyznavači islámu mají víru, „že koránský text sdělil Bůh Muhammadovi ústně skrze anděla Gabriela.“ (Hillenbrandová, 2017, s. 56)

Jedno ze základních dělení Koránu představuje rozdělení na súry mekkánského období a súry medínských období. Můžeme použít rozdělení do dvou hlavních částí, první Muhammadovi zjevení v Mekce a druhé po jeho odchodu do Medíny.

Styl jazyka, kterým byla tato kniha napsána není jednoznačný a podle britského akademika Arthura Arberryho Korán „není ani próza, ani poezie, ale unikátní spojení obojího.“ (Hillenbrandová, 2017, s. 58)

Mezi nejdůležitější témata Koránu řadíme- „*Soudný den, Bůh stvořitel a jediný bůh.*“ (Hillenbrandová, 2017, s. 60)

Islám je založen na víře v jediného Boha (Alláha) a podřízení se jeho vůli. Mezi pět pilířů islámu patří vyznávání víry (*šaháda*), *modlitba (salah)*, *dávání na charitu (zakát)*, *půst (sawm) během měsíce ramadánu a pouť do Mekky (hadždž)*. (Kropáček, 2011, s. 91)

1.2.1 Pilíře islámu

Islám se zakládá na pěti základních pilířích, které jsou neodmyslitelnou součástí tohoto náboženství a mají velký význam pro muslimský svět, a tím pádem i pro muslimskou ženu. V této části práce, tak bude v krátkosti představen každý z těchto pilířů.

První pilíř islámu označujeme jako „*šaháda*“ neboli vyznání víry. (Kropáček, 1993, s. 92) Jakmile se nevěřící člověk chce stát muslimem musí

přednést šahádu například před duchovním představitelem, úředníkem a nebo podle pravidel může přednést šahádu za pomoci dvou svědků, ale je důležité splnění podmínky pořízení úředního zápisu o provedeném činu. Vyznávání víry praktikuje každý muslim při každodenních modlitbách na jejich začátku. (Kropáček, 1993, s. 92)

Druhý pilíř islámu je znám jako „*salát*“ neboli modlitba, která je neodmyslitelnou součástí tohoto náboženství a je velmi důležitá. Modlitbu, která propojuje slova i pohyby vykonávají muslimové pětkrát denně, a to jim pomáhá i přes každodenní strasti nezapomenout na duchovní smysl jejich životů. Mnoho lidí, kteří konvertovali k islámu zastává názor, že jim modlení se pětkrát denně dává určitou rutiny a řád pro jejich smysluplnější život. Muslimskou modlitbu můžeme rozdělit na dvě kategorie – *rituální modlitba (salát)*, která má svá striktní pravidla jako například, že se provádí pětkrát denně v arabštině nebo ohledně obsahové či pohybové struktury. (Hillenbrandová, 2017, s. 83) Zajímavostí je, že islám ukládá povinnost se před každou modlitbou nacházet ve stavu *rituální čistoty (táhara)*, jinak je podle islámského práva modlitba neplatná. Zařízení, která slouží k umývání částí těla jsou k dispozici v každé mešitě. Tuto očistu těla rozdělujeme na dvě kategorie – *malé a velké omývání*.

„*Malé omývání (wudú)* zahrnuje mytí tváře, rukou, paží po lokty a nohou včetně kotníků pod tekoucí vodou a otření vlasů.“ (Hillenbrandová, 2017, s. 83) Jestli člověk vykonal něco, co toto náboženství označuje za „nečisté“ jako třeba sex, tak jedinec musí provést očistu velkou (*ghusl*), která zahrnuje dutinu nosní i ústa. Zajímavá skutečnost je, že do této kategorie se řadí také osoba, která je v období menstruace nebo matka, která je krátce po porodu dítěte. Dále je kladen důraz na čistou zem, kde se provádí modlitba, a proto se v mešitách pravidelně čistí koberce nebo si věřící nosí vlastní *modlitební koberečky*. Celkově důraz na čistotu je v islámu velmi výrazný a důležitý. (Hillenbrandová, 2017, s. 84)

Třetí pilíř islámu je almužna (*zakát*), která obsahuje dvě formy charity – *dobrovolné dary (sadaqa)* a *dary povinné (zakát)*. (Hillenbrandová, 2017, s. 88) Tento třetí pilíř slouží jako připomínka, že muslimové mají na zemi světský majetek pouze zapůjčený od Boha. Dávání části majetku na dobročinné účely se bere jako projev poděkování Bohu za dary, které jim

dává. (Hillenbrandová, 2017, s. 88) Historici se domnívají, že almužna byla zprvu pouze dobrovolná, a postupem času se z toho vytvořila pro muslimy povinnost. Při četbě posvátné knihy Korán je zřejmé, že lidi vybízí ke štědrosti pro potřebné „*Vy, kteří věříte, rozdávejte almužnu z dobrých věcí, jež jste si vysloužili, a z toho, čemu jsme pro vás dali vzejít ze země*“ (2:267) V dnešním muslimském světě není možné odvádět přesně určený *zakát* podle Koránu, protože nyní nežijeme ve stejné době, ve které byl Korán vytvořen a většina lidí už nepracuje v zemědělství a nechová zvířata, takže to ani fyzicky není možné odvádět *zakát* kupříkladu ze svých velbloudů. Současná stanovená suma pro „*zakát*“ je 2,5 procenta z vlastnictví každý rok. (Hillenbrandová, 2017, s. 88-90)

Předposledním čtvrtým pilířem islámu je půst neboli *sawn*, který je dodržován věřícími z celého světa v posvátném měsíci ramadán. V tento měsíc se muslimové přes den postí, a tím si prohlubují svou víru, přibližují se k Bohu a zároveň se dokážou vcítit do lidí, kteří nedostatkem potravy a vody trpí každý den. Tím, že tuto tradici dodržují i mimo domov, tak ukazují svou víru ostatním a můžou se pro ně stát inspirací. Celý ramadán podléhá přesně stanoveným striktním pravidlům, která by měli dodržovat ženy i muži. Některé kategorie lidí nemusí striktní půst dodržovat (ženy v očekávání, kojící ženy, senioři, lidé trpící nemocemi ...). Půst také nemusí dodržovat ženy, které v tento čas dostanou menstruaci. Zdravá žena nebo muž, kteří dodržují postní měsíc ramadán by měli vynechat – *jídlo, pití, kouření, pohlavní styk a poslouchání hudby – od úsvitu do soumraku*. (Hillenbrandová, 2017, s. 88-92)

Posledním pátým pilířem je pouť neboli *hadždž*, který se pojí s rodištěm proroka Muhammada Mekkou. Mekka, která nese přezdívku Svaté město je důležitý symbol pro každého muslima.

„Mekka jako organizační princip islámského rituálu a představ se stala těžištěm, k němuž se vztahuje celosvětová obec věřících, kteří jsou spjatí s prorokem Muhammadem, Mekkou a mezi sebou vzájemně sítí víry a rodiny. Být muslimem znamená mít pouto se spoluvěřci, kteří se pětkrát denně obracejí k Mekce.“ (Hillenbrandová, 2017, s. 88-93)

Do hlavního města islámu každý rok přijíždí ohromné množství muslimů, kvůli vykonání pouti, ke které je vybízí Korán. „*A Bůh uložil lidem pouť k chrámu tomuto pro toho, kdo k němu cestu může vykonat.*“ (3:97) Tato

pouť má své pevně stanovená pravidla (modlitby, rituály, oblečení ...) a každý muslim by měl tuto pouť alespoň jednou za svůj život vykonat. Lidé, kteří se chtějí účastnit této poutě by měli být fyzicky zdraví a mít na to peněžní prostředky. Některé skupiny lidí jsou povinny absolvovat hadždž zbaveni, a to například ženy, které nemají mužského opatrovníka, který by mohl pouť absolvovat s nimi, nebo neplnoletí jedinci. (Hillenbrandová, 2017, s. 93-99)

1.2.2 Islámské právo

Islámské právo se formovalo po staletí od počátku islámu a vzniklo tzv. „klasické islámské právo“, o kterém autorka nyní píše. To se vytvářelo po dlouhou dobu od vzniku islámského náboženství. Je třeba si uvědomit, že toto právo není to samé jako právo v muslimských zemích, které se obvykle opírá o psané právo. Tento proces vývoje ukazuje, že islámské právo nelze vnímat jako statický fenomén, což je často opomíjeno při diskusích o hrozbách, které by nám mohl přinášet islám. (Potměšil, 2012, s. 15-16) Sunna spolu s Koránem představují nejdůležitější prameny pro islámskou právní normu (šaría). (Potměšil, 2012, s. 64)

Lze identifikovat tři nejdůležitější přístupy v koncepci práva, z nichž každý má jiný pohled na jeho původ. První vnímá právo jako systém různých norem, které pocházejí od Boha, druhý jako produkt společenské smlouvy a vůle lidu a třetí jako výsledek mandátu hlavy státu, která je jediným suverénem. Právo šari'a, které by měl každý správný muslim dodržovat řadíme do první skupiny, protože se jedná o Bohem zjevená pravidla. (Potměšil, 2012, s. 17)

„Výraz šari'a (arabsky původně cesta k prameni vody, v náboženském přeneseném smyslu cesta hodná následování) představuje soubor právních norem, legislativu chalífátů. Představuje celek Bohem zjevených nařízení a zákazů a jimi inspirované, lidským intelektem vytvořené vědní disciplíny, zvané fikh.“ (Mendel, 2018, s. 207)

Jedná se tedy o unikátní spojení mezi legislativou, koránem, tradicí a dává muslimům řád pro jejich život s pravidly, co můžou, a naopak nesmí dělat. (Mendel, 2018, s. 207)

Je rozdíl, jak chápeme právo v západní společnosti u nás, kdy se zákony mění podle zákonodárců, historických událostí nebo podle přání občanů a nálady ve společnosti. (Potměšil, 2012, s. 17-18)

Západoevropské právo se zabývá lidskými vztahy mezi sebou, ale islámské právo řeší každé lidské jednání. Vezmeme si do rukou jakoukoliv naučnou knihu ohledně islámského práva, tak vždy na začátku nalezneme povinnosti, které má věřící k Bohu. Už z toho je zřejmé, jak náboženství v islámském právu je zásadní. Právo šari'a, které zahrnuje předpisy a povinnosti se tedy zabývá každou oblastí života věřícího. (Potměšil, 2012, s. 18-19)

Jenom svobodní muslimové v dospělosti, kteří mají v pořádku své duševní zdraví jsou právoplatnými právními osobami v rámci *fiqhu*. Mladý muž nebo dívka se stane plnoletým, po pubertálním období, nebo když dovrší patnáctého roku života. Získávají tak způsobilost k právním úkonům, přičemž jsou stále povinni plnit všechny povinnosti podle práva šari'a. Také některé činnosti, jako je svědectví nebo výkon funkce soudce.

„O něco níže než plnoprávný muž stojí svobodná žena muslimka. K některým náboženským úkolům není oprávněna, jiné zase není povinna konat. Při výkupném z krevní msty (dija), svědectví a dědictví se žena počítá jako polovina muže.“ (Kropáček, 1993, s. 123)

Postavení žen v arabském světě jsou ovlivněna patriarchálním modelem rodiny a společnosti, který má kořeny, jak v rané arabské společnosti, tak i mezi dalšími náboženskými nebo etnickými komunitami. (Potměšil, 2012, s. 122)

Co se týče trestního práva je obecně vůči ženám mírnější, ale ve svazku manželském mají ženy méně práv a manžel je může trestat. Ale stále mají nárok na alimony a úplnou rovnost s muži v majetkových zákonech. (Kropáček, 1993, s. 123) Další v kategorii klasické právní kvalifikace osob jsou otroci, kteří mají právní rovnost se svobodnými jedinci pouze nábožensky. *„Občanskoprávně je za ně odpovědný jejich pán, který je zároveň povinen otroka živit a nesmí mu ukládat práci nad jeho síly“* (Kropáček, 1993, s. 123) Tato oblast tradičního právního pojetí tvoří velkou část „klasického fiqhu“. Po nějakém čase se otroctví začalo po světě oficiálně rušit (Saudská Arábie 1960 a Tunisko 1846).

Islámské právo je předmětem mnoha diskusí a je úzce propojeno s otázkou lidských práv.

Podle autora o islámském právu Jana Potměšila *„některé požadavky islámského práva navíc skutečně odporují liberálnímu*

pojetí práv člověka, islám např. zakazuje muslimce sňatek s jinověrcem, apostaze od islámu je teoreticky trestána smrtí zájmy společnosti jsou též silně nadřazeny zájmům jednotlivce.“ (Potměšil, 2012, s. 193)

1.3 Žena v islámu

Postavení žen v islámu je velmi rozsáhlé a komplikované téma. Evropané mají o ženách v islámu své zakořeněné předsudky, které jsou mnohdy těžko vyvratitelné a můžeme to dát mnohdy za vinu informacím, které nám předávají média či sociální sítě. Mezi častý názor, kterému Evropani věří patří nízké až otrocké postavení žen, které jsou spíše majetkem mužů než samostatné osoby. Toto mínění pramení z mediálního obrazu, který se soustředí na extrémní skupiny muslimů a jako příklad se autorka rozhodla použít afgánský Tálibán nebo životní úroveň žen v pákistánské rolnické oblasti. Je to podobné, jak kdyby si muslimové tvořili „obrázek“ o křesťanech jen za pomoci informací o jedné jediné skupině s velmi zvláštními pravidly a názory. (Hillenbrandová, 2017, s. 213-215)

Pro lepší porozumění tématu musíme alespoň krátce zmínit, jaké měli ženy postavení před islámem. Ve starověkém Řecku žena neměla občanská práva a musela se řídit pokyny svého muže a ani neměla dědické právo. Musela se vdát za určeného partnera a byla finančně závislá. Ženy měly také nelehké postavení předislámském období, kde byly považovány za poddané. (AlMunajjed, 1997, s. 11) V této době se mohl muž se ženou rozvést jen větou „*Jdi, kam chceš*“ (AlMunajjed, 1997, s. 12), ale žena neměla žádné právní možnosti, jak se proti tomu bránit. „*S příchodem islámu se ženská infanticida a sexuální permisivita byly zcela zakázány.*“ (AlMunajjed, 1997, s. 13) Poté již bylo například zabití ženy trestné a islám chtěl pomoci ženám zlepšit jejich život z pohledu právního i společenského. (AlMunajjed, 1997, s. 13)

V islámských státech je běžné politické a náboženské propojení, protože od začátku to byl právě islám, který formoval zákony. Můžeme se setkat s názorem, že porušení zákona je trestné v posmrtném životě, které má spojitost pouze s náboženstvím, zatímco trestné činy na zemi se týkají právních předpisů. Ale také musíme zmínit, že i toto rozdělení je ohroženo, protože nějaké muslimské země přijímají nové právní normy a uplatňují zákony, které dříve nespadaly do pravomoci státu nebo vlády. V Saudské Arábii byla založena tzv. „*morální policie*“, která má za úkol například

kontrolovat správné oblékání podle předpisů nebo ignorování náboženských povinností.

Ženská práva jsou často předmětem politických diskusí, ať už ve společnostech, které oddělují stát a náboženství (sekulární společnosti) nebo společnosti náboženské. Konzervativní i liberální politici si na těchto tématech zvyšují svou politickou popularitu, a pro ženy v dané zemi to znamená, že musí dodržovat jiná pravidla než muži. „*V konzervativních společnostech jsou ženy nuceny nosit speciální oblečení pod záminkou zachování kulturní authenticity a národní identity.*“ (Souaiaia, 2008, s. 11) Naproti tomu liberální společnosti na ženy můžou vytvářet tlak, aby nenosily určitý typ oblečení, který je spjatý s konzervativní společností. (Souaiaia, 2008, s. 9-11)

Jako příklad zde autorka uvede evropskou západní zemi Francii, kde toto téma bylo a je stále aktuální. Francie, jenž v roce 2011 přijala zákon, který zakazuje nošení islámského oblečení, které zakrývá celý obličej na veřejných místech. Francouzský prezident Nicolas Sarkozy, za jehož vlády se stal tento zákon platný zastával názor, že závoje, které utlačují ženy nemají místo v evropské demokratické zemi. (BBC, 2018)

V arabském světě, ale i v Evropském prostředí se postavení žen stává ústředním tématem chráněných hodnot. Pro zastánce univerzálního pojetí lidských práv je nepřijatelné, aby ženám v rámci práva šaría bylo vnucováno nerovné postavení (např. nižší dědická práva, nemožnost uzavřít sňatek s nevěřícím, nižší postavení v manželství atd.). Oproti tomu stojí muži, kteří mají o mnoho snadnější rozvod. Musíme zde zmínit také tradiční kulturní praktiky, které ještě více ovlivňují život ženy – omezení v rámci veřejného života nebo pravidla oblékání. (Kropáček, 1996)

Bronislav Ostránský z Orientálního ústavu AV ČR prohlásil:

„Je potřeba zmínit, že situace žen v muslimských zemích se zcela radikálně liší mezi jednotlivými muslimskými státy. Mým cílem nebylo, jak se mylně traduje o orientalistech, zastávat se muslimů a dělat jim advokáta, na druhé straně ale ani nehodlám utvrzovat stereotypy, z nichž mnohé opravdu patří do říše islamofobních mýtů“.

Velmi častý omyl spočívá podle něj například v tom, že se postavení muslimek v jednotlivých muslimských státech odvíjí od islámského práva. „*Ve skutečnosti je islám jen jedním z faktorů, který postavení žen*

spoluovlivňuje, není to tak, že by byl nějakým softwarem, podle nějž muslimka funguje.“ (Matušková, 2018)

1.3.1 Oblékání žen v arabském světě

Ze západoevropského pohledu je jednou z nejvíce diskutovaných otázek ohledně postavení žen v arabském světě právě zmíněná pravidla oblékání pro ženy, což mnoho lidí v naší kultuře vnímá jako omezování práv a svobod žen z arabského světa. Existuje mnoho různých forem, jak vyznavači islámu, ateisté či lidé, kteří věří jinému náboženství informují ohledně tohoto tématu třeba natáčením dokumentů nebo psaní knih. (Roald, 2001, s. 224) Ať už se jedná o otázku, jaký má zahalování pro ženy nebo celkově pro arabskou společnost význam či jaké pravidla pro „*dress code*“ platí v různých zemích a jak je nedodržování trestáno.

Slovo „*závoj*“, které se pojí s islámským oblečením pro ženy má v západním světě různé významy.

„Křesťanská jeptiška zahalená závojem může být vnímána jako obraz upřímné zbožnosti, čistoty a míru, zatímco muslimka zahalená závojem bude pravděpodobně vnímána jako symbol útlatu žen a jako politicko-náboženské prohlášení.“ (Roald, 2001, s. 224)

Závoj neboli „*nikáb*“ většinou zakrývá obličej, ale oči jsou odkryté. (AlMunajjed, 1997, s. 47) Nesmíme zde také zapomenout zmínit „*hidžáb*“, který pochází se slovesa „*hajaba*“ tedy zakrývat se a oproti *nikábu* slouží k zahalování vlasů a ne tváře. (AlMunajjed, 1997, s. 47)

Další pojmem, který je neodmyslitelně spojen s odíváním muslimských žen je *burqa*. Jedná se o oděv, který zakrývá celé tělo kromě očí. Žena má v oblasti očí mřížku pomocí, které může sledovat okolí. Ženy v arabském světě si dále oblékají splývavé oděvy jako *džilháb*, *abáju* a *čador*, které jim poskytují zahalení od hlavy až k patě. (Hillenbrandová, 2017, s. 229)

Termíny, které se používají k označování oblečení pro ženy se mění v každé zemi, což může někdy způsobit jistá nedorozumění. Pro příklad v severní Africe (Tunisko, Egypt ..) máme označení pro šátek na hlavě „*khimar*“, který se také používá i v Sadské Arábii, ale tam se můžete potkat i s názvem „*tarha*“, což je v dané zemi synonymum pro „*khimar*“. (Roald, 2001, s. 254-255) Zajímavostí je, že ne v každém arabském státě je nošení šátků pro ženy normální v celém státě a může se nosit jen v nějaké části

(např. Libanon nebo Sýrie).

V Saudské Arábii se některé ženy

„zahalují od hlavy k patě a na veřejnosti dokonce nosí černé rukavice, což je způsob odívání, který islámské právo vůbec nevyžaduje. Jedná se buď o součást místního folkloru, o nařízení rigorozní právní školy, jaká se vytvořila v Saudské Arábii a vychází z hanbalovské právní tradice², nebo o osobní projev mimořádné zbožnosti.“ (Mendel, 2015, s. 234)

Podle AlMunajjeda je v islámu kladen důraz na to, aby ženy nosily decentní oblečení. Během modlitby nebo náboženských obřadů by měly ženy nosit vhodné oblečení, které může zahrnovat zakrytí celého těla s výjimkou obličeje, rukou a chodidel. (AlMunajjed, 1997, s. 47)

Podle AlMunajjeda je pro ženy je zahalování běžné, ale každá má pro to trochu jiný důvod, ať už islámské náboženství nebo tradiční hodnoty, které zakrýváním dávají najevo. (AlMunajjed, 1997, s. 47)

Názor většiny muslimských žen se odlišuje od předsudků nemuslimských osob, které tvrdí, že tyto ženy nejsou svobodné v otázce oblečení/zahalování. Arabské ženy ale samy argumentují, že nejsou pod žádným vnějším nátlakem a nošení hidžábu je pouze jejich osobní volbou. Každá žena se rozhoduje individuálně, zda bude nosit hidžáb, a také zda se vzdá hidžábu, což je jejich právo. Důvody, které vedou ženy k nošení šátku, jsou rozmanité. Některé z nich se rozhodly pro hidžáb kvůli konzervativnímu prostředí, ve kterém žijí, a kde se od nich očekává, že ho budou nosit. Pro ně je nošení hidžábu součástí kulturní identity a tradice. Jiné ženy naopak volí hidžáb, protože tak nejsou obtěžovány muži na veřejnosti, mají větší pocit bezpečí a cítí se lépe. Hidžáb jim tak poskytuje určitou formu ochrany a soukromí. Některé ženy se rozhodují pro hidžáb z ekonomických důvodů. Nosí jej, aby se vyhnuly neustálému tlaku sledovat nejnovější módní trendy a utrácet peníze za drahé oblečení. Hidžáb je pro ně symbolem skromnosti a jednoduchosti v oblékání.

Nelze opomenout motivaci žen, které se rozhodly veřejně demonstrovat svou víru a rozhodnutí žít v souladu s islámem. Pro ně je hidžáb symbolem jejich víry a spirituality. Nošení hidžábu je pro ně způsobem, jak

---

² Součástí sunnitského právního systému jsou právní školy – hanbalovská, hanafitská, málikovská a šáfiovská. (Bezoušková, 2010)

vyjádřit svou identitu a oddanost náboženství. Je důležité zdůraznit, že důvody pro nošení hidžábu se mohou vzájemně prolínat a kombinovat. Každá žena má svůj vlastní jedinečný přístup k nošení hidžábu a rozhodnutí, zda ho nosit či ne. Je důležité respektovat tyto individuální volby a porozumět jejich různorodosti. (Hillenbrandová, 2017, s. 229-230)

V českém prostředí velmi často hovoříme obecně o všech druzích islámského oblečení pro ženy pod názvem „burka“, což je ale nesprávné označení, protože se má používat označení proto určená a často se s ním setkáme i v médiích. Skoro celou dobu islámské historie je pro ženy význam zahalování hlavně tradice a součást jejich identity. Ale je podstatné zmínit, že v minulosti nebo i dnes je třeba v Afghánistánu zahalování povinné a když toto ženy neakceptují, tak je čekají velké tresty. (Mendel, 2015, s. 236-7)

1.4 Práva a povinnosti žen v islámu

„Islám zaručuje ženě práva, která odpovídají její přirozenosti, poskytuje jí plné bezpečí a chrání ji před nepříjemnými a nejistými životními okolnostmi.“
(Abd al-‘Átí, 2010, s. 184)

Jestli chceme více proniknout do světa povinností, které mají ženy v islámu, musíme umět porozumět Koránu a islámskému právu šari'a. Korán dělí povinnosti žen do dvou rovin, kdy první z nich duchovní se zabývá vztahem ženy a Boha, kdežto druhá část jim dává pravidla pro každodenní život. Je důležité zmínit, že ve svaté knize Koránu nalezneme informace, že ženy i muži si jsou v duchovní úrovni rovni, a tudíž se všichni můžou dostat do vysněného ráje.

„Muslimové a muslimky, věřící muži a věřící ženy, poslušní a poslušné, pravdomluvní a pravdomluvné, trpěliví a trpělivé, pokorní a pokorné, dárci a dárkyně almužny, postící se muži a postící se ženy, cudní a cudné, muži a ženy hojně Boha vzpomínající - těm všem Bůh věru připravil odpuštění i odměnu nesmírnou.“ (Korán 33:35)

„Práva a povinnosti ženy jsou stejné jako práva a povinnosti muže, to však neznamená, že jsou totožné. Rovnost a totožnost jsou dvě odlišné záležitosti.“ (Abd al-‘Átí, 2010, s. 182) Jakmile se na tuto citaci podíváme z logického pohledu, tak nám začne dávat smysl, i když každé z pohlaví má jiné fyziologické predispozice nebo trochu odlišnou psychiku. Ale musíme

mít na paměti, že rovnost a totožnost nejsou to stejné a nesou v sobě velký smysl. Pro společnost je důležité, že lidé přišli na svět jako jednotlivci, kteří jsou si rovnoprávní určitými záležitostmi, ale nejsou však stejní. Islám ženám udává určitá práva a povinnosti a jiná zase mužům, ale to dává smysl, když to nejsou stejné bytosti. „*Kdyby žena byla s mužem totožná, pak by byla jednoduchým dvojníkem muže, jenže to není pravda.*“ (Abd al-‘Átí, 2010, s.183) Je zajímavé, když se na toto téma podíváme z evropského pohledu, tak tu najdeme mnoho lidí, kteří by vám tvrdili, že v křesťanství ženy nemají problémy se svým postavením nebo s diskriminací z právního pohledu, ale v islámu to tak podle nich je. Přitom když začneme více studovat hlavní knihu křesťanů Bibli, tak v ní nalezneme informaci, že pouze první žena Eva se provinila prvním hříchem. Oproti tomu v Koránu je psáno, že na prvním hříchu mají podíl oba (první muž Adam i první žena Eva), ale o trochu více Adam. Je důležité brát tuto informaci v úvahu a kontextuálně ji zkoumat při analýze postavení žen v různých náboženských tradicích. (Abd al-‘Átí, 2010, s. 183)

Právní povinnosti dívek a žen

Otázka týkající se genderu v islámské společnosti je u nás obvykle spojena s diskusí na téma lidská práva nebo sexuální zneužívání žen. Musíme zde pracovat s tím, že západ má své zakořeněné představy, jaká práva a povinnosti by měla žena splňovat. Evropské koloniální vlády se již od devatenáctého století zabývaly osvobozením muslimských žen (ale i nemuslimských), které trvá až doposud. Reakce na zásah západních mocností do práv žen na sebe nenechala dlouho čekat a například i islamistické radikální skupiny daly jasně najevo, že s tím nesouhlasí. Pro tyto skupiny je zásadní, aby tradiční pojetí žen v těchto zemích i nadále trvalo a snaží se toho dosáhnout, jak právním, tak násilným způsobem. V nedávné době se objevil nový proud v islámské společnosti, který bojuje za rovnoprávnost muslimských žen. (Hillenbrandová, 2017, s. 215-16) Tyto feministické skupiny si kladou za cíl reinterpretovat verše v Koránu, které se týkají žen. Muslimská feministka Yvonne Haddah k tomu řekla, že oni „*nezpochybňují platnost koránského textu jakožto trvalého vedení pro veškeré lidstvo, mají však výhrady k patriarchálním interpretacím typickým*

pro tradiční společnosti“ (Hillenbrandová, 2017, s. 233) Feministky svůj nový způsob života nazývají „genderovým nebo rtěnkovým džihádem“. Mezi témata, která jsou důležitá pro bojovnice za práva žen patří legislativa ohledně sňatků nebo rozvodového řízení, a díky sociálním sítím můžou své myšlenky předávat do celého světa. (Hillenbrandová, 2017, s. 233)

Dříve bylo běžné, že náboženští učenci v islámu byly jen muži, a proto je tím výklad islámu velmi ovlivněn, protože na věci nahlíží už od prvopočátku z mužské perspektivy. Ale toto bylo běžné i u jiných než islámských kultur. *„Ve všech předmoderních společnostech včetně těch křesťanských a židovských interpretovali zákon vycházející z náboženských textů muži a – ať už si to plně uvědomovali či ne – vykládali jej za svůj prospěch.“ (Hillenbrandová, 2017, s. 219)*

Mimo názory lidí, kteří se zabývali právní vědou měla zásadní vliv místní tradice a zvyky. Po dobytí určitého území muslimové poznali nové zvyky a tradice, které měly dlouhou historii na daném území. Toto mělo velký vliv na životy všech muslimů, kteří se smísili s tamním obyvatelstvem. Na Blízkém východě byla dlouhou tradicí, že ženy nosily závoje a neměly kontakt se zbytkem společnosti už velmi dlouho předtím, než do těchto míst přišel islám. Toto symbolizovalo, že pocházejí z vyšších vrstev. (Hillenbrandová, 2017, s. 219)

Islámské právo je neodmyslitelně spjato s důrazem na rodinný život, pro něhož jsou ženy zásadní. Rodina je důležitá pro každou společnost, ale v arabském světě představuje hlubokou kulturně-sociální tradici, která má zásadní vliv na společnost. Ženy v této oblasti nesou velký podíl na výchově nebo vzdělání dětí či chodu domácnosti. Jako zajímavost se zde autorka rozhodla zmínit, že od počátku 19. století se důležitost žen projevovala i v literatuře. Muslimské společnosti považovaly ženy za nejdůležitější členy rodiny, a proto byla ochrana tradiční role ženy jedním z hlavních témat jejich literatury. (Roald, 2001, s. 11) Jestliže se díváme obecně na islámskou legislativu v rodinných záležitostech, tak to považujeme za více specifitějších nařízení šarí'i. (Roald, 2001, s. 98)

Islámské rodinné právo, které se často označuje pojmem „*osobního statusu*“, je založeno na Koránu, a je proto vysoce odolné vůči liberálním reformním snahám. Ochránci tohoto systému tvrdí, že islám dal ženám právo

na majetek, dědictví, rozvod, finanční zabezpečení od manžela a všeobecnou životní jistotu již před 1400 lety a tohoto kroku bylo v Evropě dosaženo až mnohem později. Současně zdůrazňují problémy ohledně konfliktů v rodinách, sledování erotických filmů, časté střídání sexuálních partnerů a dalších negativních jevů západního způsobu života, které podle nich zdůrazňují mravní nadřazenost islámského řádu. (Kropáček, 1996)

Dále se v práci podíváme na postoj k ženám z pohledu islámu, což může pomoci čtenáři lépe pochopit a vcítit se do této problematiky. Autorka práce se jí zde v několika bodech pokusí nastínit:

- Z rodinného úhlu pohledu je žena stejně důležitá jako muž – žena jako matka a muž jako otec.
- Dámy i muži by měli mít stejný přístup ke vzdělání. „*Před téměř čtrnácti staletími Muhammad prohlásil, že povinností každého muslima je zajímat se o vzdělání bez ohledu na to, zda jde o muže, či ženu.*“ (Abd al-‘Átí, 2010, s. 184) Ženy mají právo mít svůj vlastní názor. Nikdo nemá právo zakazovat ženám mít svůj svobodný názor stejně jako mají muži.
- Ženy můžou mít vlastní podniky, uzavírat smlouvy nebo mají nárok na část pozůstalostí (i když dědické právo je o něco komplikovanější, ale jelikož to není hlavní záměr práce, tak to zde nebude podrobněji rozebíráno). (Abd al-‘Átí, 2010, s. 186)
- Jak již zde bylo uvedeno v předchozí části bakalářské práce ženy v islámu mají oproti mužům nějaké „*privilegia*“ pro příklad zde uvedeme dobrovolnost v dodržování půstu, když má žena menstruaci nebo v období po porodu.
- Pro muslimy je velmi důležitá modlitba, která tvoří pro věřícího nedílnou součást každého dne. Někdo by mohl tvrdit, že ženy mají v tomto ohledu nižší postavení než muži, protože v islámské modlitbě jsou lidé rozděleni do tzv. *řad*, kde první místo zaujímají muži, poté děti a až za nimi mají místo ženy. Na první pohled by se mohlo zdát, že toto není zcela spravedlivé, ale když nahlédneme do této problematiky hloub, tak zjistíme že, tyto pravidla dávají smysl a mají zde své pevné místo. V této víře modlitba neznámá jen nějaké odříkávání naučených frází, ale zahrnuje širokou škálu pohybů, které

věřící praktikují. A nesmíme zapomenout zmínit, že v tomto náboženství při modlitbě je přísně zakázáno sahat na lidi opačného genderu, tudíž by to i z čistě praktického hlediska nešlo, aby ženy a muži stáli vedle sebe a modlili by se, protože by se mohlo stát, že by se třeba při padání na tvář omylem dotkli. (Abd al-‘Átí, 2010, s. 184-189)

2 Analytická část

Zde budou rozebrány tři zkoumané země (Saudská Arábie, Egypt a Tunisko). Nejprve budou uvedeny obecné informace o daných zemích a v krátkosti bude popsána také jejich kultura. Poté se autorka bude věnovat povinnostem, jaké ženy mají v daných oblastech. Hlavním cílem bude komparace postavení žen v těchto státech a následný popis reforem, které pomohly k docílení větší rovnosti mezi pohlavími. Dále práce porovná a zhodnotí všechny tři analyzované státy. Zahrnou se příklady právních reforem, iniciativ na podporu vzdělání a zaměstnanosti žen, snahy o posílení ženské politické účasti a dalších opatření, která směřují k větší rovnosti a emancipaci žen v těchto zemích. Tímto bude práce přinášet komplexní pohled na postavení žen v Saudské Arábii, Egyptě a Tunisku, přičemž se zaměří na jejich rozmanitost, výzvy a pokroky směrem k rovnosti pohlaví.

Také v práci budou využity rozhovory s českými ženami, které dlouhodobě žijí v daných zemích, což nám pomůže více proniknout do arabského světa a vidět rozdíly mezi tímto světem a Evropou.

2.1 Postavení žen v Saudské Arábii

2.1.1 Charakteristika země a kultury

Původ království Saudské Arábie sahá až k nejstarším civilizacím Arabského poloostrova. V roce 1932 založil král Abdulaziz Al-Saud moderní Království Saudské Arábie, což způsobilo obrovskou proměnu tohoto území a v několika desetiletích byl vidět ohromný rozdíl, kdy se pouštní země proměnila na rovnocenného hráče v mezinárodním prostředí. Rijád označujeme jako hlavní město tohoto království a najdeme zde pouště, ale i horská pásma. Království Saudské Arábie s třicetišesti miliony obyvateli (Worldometer, 2023) má od roku 2015 krále Salmána bin Abdulazíza.

Kultura Saudské Arábie je velmi bohatá, ovlivněna hlavně islámským náboženstvím, obchodní historií země a beduínskými tradicemi. V posledním desetiletí si země prošla velkou proměnou, nicméně si obyvatelé dokázali zachovat své tradice a hodnoty. Tradiční prvky arabské kultury jsou dodnes stále patrné v jejich výrobcích, pohostinství či ve stylu oblékání.

(The Saudi Arabia Embassy, n.d.)

Islám se do Saudské Arábie dostal v 7. století našeho letopočtu a významně ovlivnil tehdejší i nynější kulturu. Od 8. století začal tzv. islámský zlatý věk, kdy islámské státy zažívaly vědecký, filozofický, umělecký a kulturní rozkvět. Od začátku až do dnešního dne se sjíždějí muslimští poutníci do Mekky a Medíny a obohacují Saudskou Arábii kulturou z celého světa. Poutníci přivezli například slonovinu z Afriky či koberce z Asie. Po založení Království Saudské Arábie se král Abdulaziz bin Abdulrahman zavázal dodržovat arabské tradice a kulturu. Tento závazek přetrvává až dodnes, neboť královská rodina úspěšně uchovává místní kulturu a tradice.

(The Saudi Arabia Embassy, n.d.)

V Saudské Arábii má tradice značný význam. Staré zvyky, které se vyvíjely během posledního tisíciletí, jsou dodnes ctěny. Mezi klíčové aspekty patří velkorysost a pohostinnost. Základním projevem pohostinnosti je nabídnutí kávy, která má v arabské kultuře velký význam, a její příprava je velmi sofistikovaná. Dalším projevem pohostinnosti je například kouření kadidla při vítání hostů. (The Saudi Arabia Embassy, n.d.)

Ohledně politického systému se Saudská Arábie definuje jako islámský svrchovaný stát, ke kterému se pojí muslimské vyznání s ústavou, kde je *sunna a Korán*. Král je i předseda vlády, který pracuje s radou ministrů, kteří odpovídají například za uplatňování šaría a ochrany obyvatel.

„Při definování vztahu mezi vládcem a lidem systém zdůrazňuje rovnost všech saúdských občanů. Všichni jsou si rovni před Bohem a v péči o blaho, bezpečnost, důstojnost a pokrok svého národa. Všichni občané jsou si rovněž rovni před zákonem.“ (The Saudi Arabia Embassy, n.d.)

Nyní se autorka krátce zaměří na wahhábismus, což je konzervativní náboženský směr islámu, který vznikl na konci 18. století v dnešní Saúdské Arábii. Byl založen Muhammadem ibn Abd al-Wahhábem, který prosazoval návrat ke striktnímu pojetí islámu. Wahhábisté se již od začátku snaží uplatňovat přísné výklady islámského práva a zaměřují se na přísné dodržování náboženských předpisů. (Tůma, 2016, s. 72) Saúdská Arábie se stala hlavním centrem wahhábismu a tato ideologie má významný vliv na saúdskoarabskou civilizaci a politiku.

„K zamezení odvádění pozornosti od tauhídu, tj. víry v jednobozství (Alláha), je jeho výrazným rysem neúcta k památkám různých starověkých civilizací,

včetně raného islámu, a jejich ničení. V současné době se tato tendence projevuje např. v bourání architektonicky a z hlediska historie islámu cenných budov při přestavbě okolí Velké mešity v Mekce. Na jejich místě jsou budovány luxusní hotely, nákupní centra a lázně.“ (Tůma, 2016, s. 72)

Tato skutečnost, že demolují kulturní a historické budovy působí jako negativní dopad wahhábismu na celou Saúdskou Arábii.

Žena v Saudské Arábii

Konzervativní islámská země jako Saudská Arábie se řídí pravidly islámu, což se promítá v každodenním životě žen. Důležitým faktem je, že ženy ze Saudské Arábie nesmí být psychicky či fyzicky nuceny vzít si určitého muže za manžela a mají právo vlastnit majetek a hospodařit s ním, jak uznají za vhodné. Dámy zde mají také mají možnost vzdělání a poté mohou i pracovat, ale zde je důležité nezapomenout zmínit, že vykonávání zaměstnání nesmí ovlivnit jejich rodinný život ve špatném světle. (AlMunajjed, 1997, s. 9) K dalšímu nařízení žen v Saudské Arábii patří, že se nemůžou potkávat s muži, se kterými nejsou v rodinném vztahu.

Saudská Arábie je státem s právním systémem, který omezuje práva žen. Diskriminace žen byla zakotvena v zákonech, které omezovaly jejich svobodu účasti ve veřejném životě a bránily jim v plném uplatnění na pracovním trhu. Tamější patriarchální společnost je charakterizována extrémně restriktivními normami pro ženy, včetně přísného oddělování pohlaví a silné ideologie, která spojuje rodinnou čest s ctností žen. Muži mají za úkol chránit rodinnou čest prostřednictvím kontroly nad ženskými členy rodiny a jsou u toho podporováni složitými sociálními strukturami, které zajišťují ochranu pro ženy (Littrel a Bertsch, 2013, s. 313). Saudské království se v posledních 30 letech snažilo vytvořit představu ideální ženy, která se stala národním symbolem. Podle Dea (2006) jsou ženy vnímány jako nositelky kulturních tradic, což umožňuje národu definovat svou vlastní identitu (s. 106). Yamani (2005) vysvětluje, že stát využívá symbolických gest vůči osobám ženského pohlaví k potvrzení svého závazku vůči islámskému učení. Součástí tohoto obrazu je také široce rozšířený orientalistický stereotyp, který zobrazuje muslimské ženy jako bezmocné, vystavené neustálému utlačování z důvodu náboženství (islámu). (Mustafa & Troudi, 2019)

Kultura a tradice hrají v této muslimské zemi velkou roli a je zde stále zvykem oddělovat muže a ženy např. ve veřejné dopravě, vzdělávání nebo v restauracích. Snad ve všech veřejných institucích/prostorech najdeme oddělené části pro osoby ženského pohlaví. Ženy tak mají k dispozici kupříkladu speciální čekárny u lékařů nebo můžou navštěvovat specializované ženské obchody, do kterých mají muži vstup zakázán. V hlavním městě Rijádu jsou i určené jiné návštěvnické dny do zoo pro saudské ženy. (AlMunajjed, 1997, s. 33)

Když si Saudská žena chce pozvat domů kamarádku, tak o tom musí říct předem mužským členům domácnosti, aby věděli, že do určených míst nemají vstupovat. (AlMunajjed, 1997, s. 34)

Vliv legislativy začíná na dívky působit již od útlého věku. Osoby ženského pohlaví nemohou odcházet ze školy (základní, střední nebo univerzity) bez doprovodu opatrovníka mužského pohlaví, který je předem stanoven. Toto pravidlo se musí dodržovat za všech okolností, i když dívkám hrozí nebezpečí, což se v historii už stalo. Z hlediska postavení žen v tomto království je velký rozdíl, jestli rodina žije ve velkém městě nebo v odlehlých místech. To vše má velký vliv, jak moc liberální nebo konzervativní je mužský opatrovník. Dalším výrazným rysem je to, že ženy pomáhají finančně zaopatřit domácnost, což dříve nebylo možné. V dnešní době je často problém uživit rodinu z jednoho příjmu. Autorka by chtěla dále upozornit na rozdíl mezi ženami, které se přistěhovaly během svého života do Saudské Arábie a mezi ženami, které se zde narodily a zde žijí. *„Zatímco systém mužského poručnictví dává mužským poručníkům volnost v tom, jak regulují život svých žen, pro migrantky, které žijí v zemi bez mužského příbuzného, plní tuto roli systém kafala³.“* (Viewpoint magazine, 2019)

Dále by autorka chtěla upozornit na fakt, že v nedávných letech došlo k pozitivním změnám ve statusu saúdských žen. V roce 2011 umožnil král Abdulláh ženám účastnit se místních voleb a od roku 2015 jim bylo přiznáno i právo volit. Další významnou změnou bylo zrušení povinnosti žádat

---

³ Kafala je právní a sociální systém, který funguje ve většině zemí Arabského zálivu (například v Saudské Arábii). Systém upravuje vztahy mezi pracovníkem a zaměstnavatelem. (Robinson, 2022)

o povolení mužů k zahájení podnikání, což umožnilo ženám samostatně podnikat. Toto je velmi důležitý zlom, co se týče zaměstnanosti žen v tomto království. (Ústav mezinárodních vztahů, 2018) Nicméně v praxi pro ně může být podnikání stále složité. Mnoho arabských investorů a podnikatelů stále odmítá obchodovat s ženami, a proto by žena podnikatelka měla mít vždy při obchodních jednáních mužského partnera nebo reprezentanta. (Marie, 2023)

Tato novinka se samozřejmě pojí i s novými ekonomickými změnami. V roce 2017 nařídil král Salmán, aby ženy měly přístup ke vzdělávání a zdravotní péče, bez potřeby souhlasu jejich mužských poručníků, což je pozitivní změna v postavení žen v této zemi. Korunní princ Mohammad bin Salmán hraje významnou roli při prosazování těchto reforem. Jedním z hlavních důvodů těchto změn je ekonomická nutnost. Mnoho saúdských žen má vysokou úroveň vzdělání, ale jen malé procento z nich je aktivně zaměstnáno. To naznačuje nevyužitý ekonomický potenciál v zemi. Saúdská Arábie se dříve z velké části spoléhala na příjmy z ropy, ale je zřejmé, že takový model nelze udržet dlouhodobě, protože ropa je zdroj, který tu nebude do nekonečna a je všem jasné, že se v budoucnu vyčerpá. V Saudské Arábii se tedy logicky hledají nové cesty, jak si udržet dobrou úroveň. Rozšiřování pracovní síly je proto klíčové pro diverzifikaci jejich ekonomiky. Nesmíme však opomenout, že sociální reformy jsou řízeny královskou rodinou, ale především korunním princem. Přestože princ podporuje tyto změny, tak se země stává stále více autokratičtější a represivnější. V poslední době došlo k výraznému nárůstu zatýkání a vynášení trestů smrti. Tuto větší represi lze přičíst odporu ze strany náboženských konzervativců vůči sociálním reformám, které princ prosazuje. (Ústav mezinárodních vztahů, 2018) Rychlost a rozsah těchto změn závisí na mnoha faktorech.

Situace v Saudské Arábii se ale razantně změnila po roce 2017, kdy korunní princ Muhammed bin Salmán zavedl několik výrazných změn pro tuto zemi, například se upravila pravidla oblékání žen a prodejní doba obchodů již nepodléhá povinné uzavírce v době modliteb. (iRozhlas, 2022) Korunní princ Mohammed bin Salmán, který zastává názor, že má být Saudská Arábie moderní zemí s celosvětovým postavením, se snaží provést změny a zmírnit některé zastaralé zákony právního systému, včetně snahy o ochranu práv žen a boji proti domácímu násilí. (BBC, 2017)

Jednou z největších změn, které se staly, je považováno, že ženy mohou od roku 2018 řídit auto. (Ústav mezinárodních vztahů Praha, 2018)

V roce 2017 byla vyhlášena nová legislativa, která umožňovala arabským ženám možnost řídit motorové vozidlo. Nová legislativa nabyla v platnost v roce 2018 a mnoho arabských lídrů věřilo, že tato reforma pomůže nejen samotným arabským ženám, ale arabské ekonomii jako celku. S nárůstem počtu zaměstnaných žen v Saudské Arábii se zákaz řízení začal stávat mnohem větším problémem. Mnoho žen bylo nuceno utrácet své výděly za řidiče, nebo se spoléhat na příbuzné, kteří je do práce dovezli. V minulosti se ženy dopravovaly složitě za asistence mužů z rodiny, což nyní již odpadá, a ženy se tak mohou samy přesouvat kam potřebují. Nová legislativa by měla tyto problémy vyřešit a tím pozitivně přispět k větší zaměstnanosti žen v Saudské Arábii. To, že dříve ženy nemohly řídit motorová vozidla bylo pro celý svět jasným důkazem toho, že v této zemi jsou ženy utlačované. Profesorka z univerzity ze Saudské Arábie Fawziah al-Bakr, která se v roce 1990 účastnila protestu, který byl proti zákazu řízení žen, nyní prohlásila "*Je to úžasné*". (Dahlawi, 2018; The New York Times, 2017)

Je podstatné si uvědomit, že celý proces umožnění žen řízení nebyl jednoduchý, krátký a provázelo ho řada problémů. Autorka se zde rozhodla uvést jako příklad nerovných práv žen v této zemi toto: v květnu 2018 bylo v Saúdské Arábii zatčeno osm osob – čtyři ženy a čtyři muži, kteří se angažovali v kampani za práva žen v řízení. Média je označila za zrádce a zveřejnila jejich fotografie. Tento krok vyvolal kritiku Amnesty International a mezinárodního společenství. Přestože zákaz řízení měl být brzy zrušen, úřady tvrdily, že existují závažné důvody jejich zatčení, včetně podezření ze škodlivé činnosti a snahy destabilizovat království. Tento případ ukazuje, že i přes některé změny v Saúdské Arábii je stále potřeba udělat velký pokrok směrem k rovnosti žen. (Ústav mezinárodních vztahů Praha, 2018) Toto je jasný důkaz, že rovnost žen v této zemi je důležité téma.

„Zatímco sociální reformy korunního prince (např. zrušení zákazu řízení, zmírnění některých omezení týkajících se vzdělávání, otevření kin, hudebních koncertů a povolení vstupu žen na sportovní stadiony) byly ve světě chváleny, zatýkání zneklidnilo mnoho bojovníků za práva žen. „

(Ústav mezinárodních vztahů Praha, 2018)

Saúdská Arábie byla posledním územím na světě, ve kterém byl nařízen ženám zákaz řízení auta. „*Tento zákaz byl oficiálně zrušen 25. června 2018, a to jako v rámci reformního programu Saúdská vize 2030, který vedla nová vláda.*“ (Mottahar, 2018)

Jak již bylo zmíněno v Saudské Arábii se uplatňuje přísný islámský směr nazývaný Wahhábismus, který předepisuje oddělení žen a mužů a nedoporučuje jejich neformální setkávání, pokud nejsou příbuzní nebo manželé. V důsledku toho jsou vstupy do veřejné dopravy, budov a restaurací rozděleny na oddělené části pro muže a ženy. (Marie, 2023)

Korunní princ Mohameda bin Salmán se stal hlavní tváří Vize 2030, která má za úkol udržet životní úroveň obyvatel a zachovat kladný ekonomický a sociální rozvoj Saudské Arábie. Vize se zaměřuje na tři hlavní oblasti: společenskou (živou společnost), ekonomickou (prosperující ekonomika) a občanskou (ambiciózní národ). Zároveň si Saudská Arábie stanovuje tři hlavní cíle: stát se srdcem arabského a islámského světa, být centrem investic a sloužit jako propojovací místo mezi třemi kontinenty – Afrikou, Asií a Evropou. Korunní princ usiluje o vytvoření nového obrazu státu, který je méně závislý na ropě, a proto aktivně prosazuje nové reformy, jež podporují zaměstnanost jak mužů, tak žen. Tyto nové reformy přinášejí prospěch ženám nejen na pracovním trhu, ale také ve společnosti, což je velmi důležitý poznatek pro tuto práci. (Vision 2030, n.d.; & Šubíková, 2017)

Co se týče vzdělání přesto, že ženy v Saudské Arábii mají právo hledat si zaměstnání, realita je mnohem komplikovanější. Lidé v Saudské Arábii si nyní uvědomují, jak moc důležité jsou ženy i z hlediska ekonomiky, poněvadž tvoří okolo 50 % absolventů vysokých škol. (Al-Juhani, 2020) Toto celé je důsledek, proč i pro Saudskou Arábii je postavení žen klíčové téma, které se projevilo i ve vizi 2030.

„Jedním z jejích nejdůležitějších cílů bylo zvýšit míru účasti žen na trhu práce z 22 % na 30 %. Tím se Saúdská Arábie dostala na titulní stránky novin, že se snažila naplnit nové národní reformy, z nichž posílení postavení žen je jedním z nejdůležitějších.“

(Abalkhail & Allan 2015; Eagly 2007; Rui & Feng-ying 2021)

Některé firmy se snaží aktivně zaměstnávat ženy a řeší problém genderové segregace založením ženských sekcí. „*Třeba poradenská firma*

Tata loni založila v Rijádu konzultační oddělení s čistě ženským personálem. Pracuje v něm 500 žen a v budoucnu jich mají být 3000.“ (ČTK, 2015)

V roce 2021 tvořilo na pracovním trhu 33 % žen, což je téměř dvojnásobek oproti situaci v roce 2016. Ženy se aktivně zapojují do oborů, ve kterých tradičně dominovali muži a imigranti, jako jsou pohostinství, maloobchod, účetnictví či designové společnosti. Echo24 píše:

„Hala Dosariová, která propaguje práva Saúdských Arabek z USA, tvrdí, že příležitosti žen na pracovním trhu stále ovládají společenské zvyklosti. Nabízejí se jim obvykle hůř placené pozice. I když existují zákony zakazující diskriminaci a obtěžování, nejsou systematicky uplatňovány a ženám se podle Dosariové stále upírají jejich práva.“ (Echo24, 2021)

Zpravodajství iDnes informuje, že ženy v Saudské Arábii chtějí pracovat a práci usilovně hledají. Saúdskoarabské dráhy byly překvapeny vysokým zájmem uchazeček, když oznámili, že nabírají třicet žen na pozici strojvedoucích. Výzkumnice Rothna Begumová říká pro Times: *„Už jen počty žen, které se hlásí na takto limitované pozice, naznačují, jak moc ženy chtějí pracovat a jak je pro ně a jejich možnosti trh práce stále omezený.*“ (Havlická, 2022)

V roce 2019 bylo ženám v arabských zemích uděleno právo cestovat do zahraničí bez požadavku na souhlas mužského příbuzného, jako je manžel, otec nebo bratr. O cestovní pas si mohla zažádat každá žena, které bylo minimálně 21. let. (The Saudi Arabia Embassy, 2019; Usher, 2019)

Opatrovnický systém v Saudské Arábii a jeho prosazování se opírají o jedinečnou interpretaci školy Hanbali, která je součástí sunnitského islámu. Tato interpretace slouží jako odůvodnění pro omezování žen ve svobodě cestovat, studovat na univerzitě, uzavírat manželství nebo vyhledávat lékařskou péči bez předchozího souhlasu mužského opatrovníka. Saúdská monarchie přijala tento systém jako součást svého právního řádu v druhé polovině 20. století, aby si udržela svou náboženskou legitimitu v období politických, ekonomických a sociálních proměn. (USCIFR, 2020)

Saudská Arábie byla poslední muslimskou zemí, kde ženy neměly volební právo. Zlomovým rokem se tak stal pro ženy v Saudské Arábii rok 2011, když se král Abdallán zaručil, že ženy budou mít právo volit a možnost kandidovat. Avšak toto právo je omezeno pouze na místní volby, které se týkají výběru členů samosprávy s omezenými pravomocemi. Král Abdallán

prohlásil: „Ženy budou moci kandidovat v místních volbách a budou mít dokonce právo volit“. Dále pokračoval:

„Protože odmítáme upozadovat ženy ve společnosti ve všech rolích, které nejsou v konfliktu s právem šaría, rozhodli jsme se po poradě s vyššími duchovními a dalšími... zapojit ženy do šúry jako její členy, počínaje příštím obdobím“. (ct24, 2011)

První volby, kdy se ženy mohli účastnit, se konaly v roce 2015. Tým Aktuálně.cz uvedl:

„V sobotu volilo v Saúdské Arábii 1,5 milionu lidí, mezi nimi 130 000 žen. Vybírali z více než 6000 kandidátů, k nimž patřilo 900 žen. Podle zákona se volí jenom dvě třetiny členů místní rad, zbylá třetina je jmenována. Znalci nedávali ženám velkou naději na zvolení, ale očekávali, že několik žen se do rad dostane jmenováním.“

Do místních rad se při volbách 2015 dostalo 17 žen, z toho hlavně kandidátky z Rijádu, Mekky, Džiddy a severní oblasti Džauf. (ČTK, 2015)

Království Saúdské Arábie je pověstné svou autoritářskou vládou, nedostatkem svobody a výraznou genderovou nerovností. Podle zprávy Světového ekonomického fóra z roku 2016 se Saúdská Arábie umístila na 141. místě ze 144 zemí v oblasti rovnosti mezi muži a ženami. Jeden z důvodů této situace spočívá v dřívějším zákazu žen řídit, který platil až do roku 2018. Tento zákaz jasně ukazoval, že ženy nebyly v zemi považovány za plnohodnotné občanky. Kromě silného náboženského vlivu hraje roli také patriarchální systém, který má kořeny v kočovných kmenových společnostech. Tento systém důrazně odděloval role a postavení mužů a žen, a tato tradice se stále promítá do současné saúdské společnosti. Mnozí obyvatelé Saúdské Arábie nevidí islám jako hlavní překážku pro práva žen, ale spíše jako součást své kultury. Existují však i jiné muslimské země v oblasti Perského zálivu, kde mají ženy mnohem větší politickou moc než saúdské ženy, což naznačuje, že problém je spojen s konkrétní kulturou (tradicí) Saúdské Arábie. (Ústav mezinárodních vztahů, 2018)

V Global Gender Gap Indexu, který se zaměřuje na rovnost pohlaví mezi muži a ženami se v roce 2020 země vyšplhala na 146. místo (ze 153 zemí). Ale musíme zde zmínit i fakt, že v roce 2016, před zahájením reformy, bylo království na 151. místě. (Seiffi, 2021)

Saúdská Arábie má velký vliv na celý arabský svět a můžeme zde stále vidět znaky kmenového života. I přesto, že země prošla modernizací, někteří lidé

v Saudské Arábii stále žijí v tradičních kmenových komunitách a dodržují kmenové zvyklosti a tradice. Tyto znaky kmenového života se mohou projevat značně v oblasti tradičního postavení žen.

2.2 Postavení žen v Tunisku

2.2.1 Charakteristika země a kultury

Parlamentní republika Tunisko, se nachází na severu Afriky a převážná část obyvatel vyznává sunnitský islám. (Ezzeddine et al., 2022; Countryreports, n.d.) Tunisko získalo svou nezávislost dvacátého března roku 1956. Prvním prezidentem Tuniska se stal Habíba Burgibu, pro kterého byla prioritou modernizace a sociální transformace, která byla podle něho zapotřebí. Jeho prezidentské období trvalo od roku 1957 do roku 1987, kdy došlo k převratu. Zín Abidín bin Alí se chopil moci a prohlásil Habíba Burgibu za psychicky nemocného, a tím pádem podle něho neměl mít možnost výkonu funkce prezidenta republiky. Poté zemi získal moc Zín Abidín bin Alí, a pod jeho vedením následovalo období potlačování svobody v celém Tunisku a k tomu se vážou i problémy s postavením žen v této zemi. (Oztig, 2023; Aktuálně, 2011) Před vypuknutím arabského jara se autoritářské režimy dlouhodobě udržovaly ve své moci pomocí represe a zastrašování. Vůdci také záměrně vytvářeli dojem, že by situace obyvatel byla ještě horší, pokud by jejich režimy byly svrženy. V roce 2010 došlo k události, která měla významné důsledky pro celý region – Mohamed Bouazizi, pouliční prodavač, spáchal sebevraždu. Tento incident vyvolal masové protesty v Tunisku a vyvolal politické a sociální otřesy v celém arabském světě. Protesty odhalily rozhořčení lidí vůči rozšířené chudobě, útlaku žen, korupci. Lidé požadovali změnu, bez ohledu na kulturní, etnické nebo klanové rozdíly. (Oztig, 2023) Diktátor Zín Abidín bin Alí, který vládl autoritářským stylem byl svržen dne 14. ledna 2011. Poté bylo v dané zemi dosaženo významného pokroku při přechodu k demokratickému politickému uspořádání. (Accord, 2015) Pro arabský svět je toto velmi významné období, které nazýváme arabské jaro nebo také arabské revoluce. (Aktuálně, 2011) Nyní můžeme říci, že Tunisko se současným prezidentem Kais Sáíd si jako jediné dokázalo udržet demokracii a někteří lidé ho nazývají i jako nejvíce demokratickou oblastí na Blízkém východě. (Grewal, 2021)

Nyní má země 11 976 182 obyvatel, ale zajímavostí je, že v 60. letech

20. století přijala tuniská vláda opatření s cílem upravit populační růst a snížit nerovnost mezi pohlavími s ohledem na sociálně-ekonomický rozvoj. Tunisko se tímto zapsalo jako první země na svém kontinentu, která zavedla národní program plánování rodiny a zvýšila tak zákonný věk pro sňatky. Díky těmto opatřením došlo k výraznému snížení celkové plodnosti z cca 7 dětí na ženu v roce 1960 na 2 děti v roce 2022. (CIA, n.d.)

Tunisko zažilo několik vln imigrace, což se projevilo v různorodém etnickém složení. Téměř celá populace je muslimská a islám je státním náboženstvím. Po získání nezávislosti došlo k výraznému poklesu křesťanských a židovských menšin; v roce 1956 bylo ne-muslimů více než 300 000, avšak od té doby se počet těchto osob snížil na desetitisíce. (Barbour, 2023) Tunisko má rozmanitou kulturu, která byla ovlivněna dlouhou nadvládou Osmanské Říše a později Francouzskou koloniální říší. Dále na kulturu měla vliv přítomnosti židovské a křesťanské populace, která fungovala s muslimskou většinou po mnoho staletí. (Barbour, 2023)

Žena v Tunisku

Ženy z této země mohly jít poprvé k volbám a kandidovat již v roce 1959 a téhož roku se dostala i první žena do parlamentu. Dalším výrazným milníkem z roku 1992 bylo vytvoření ministerstva pro ženy a rodinné záležitosti. „*Tuniská vláda se domnívala, že tímto krokem přivede více žen do vysoké politiky. Na popud prezidenta Ben Aliho navíc vládnoucí strana RCD přijala rezoluci, která měla zaručit minimálně 20procentní zastoupení žen v jejich výborech.*“ (Refworld, 2005)

Zásadní změnou pro ženy bylo v roce 2014 dokončení nové ústavy. To se stalo klíčovým okamžikem v procesu demokratizace, který lze v rámci demokratizační teorie považovat za stěžejní měřítko. Po rozsáhlé práci ve výborech, která probíhala na základě konsensu a s účastí různých stran, a po zahájení národního dialogu, byl konečný dokument ústavy přijat 26. ledna 2014. To se stalo pouhé dva dny před předáním moci premiérem Ali Laarayedhem technokratické vládě Medi Jomaa. Článek 46 tuniské ústavy z roku 2014 zaujímá významné místo v kontextu genderové rovnosti. Tento článek zavazuje stát k ochraně a posilování práv žen a ke snaze o jejich další

rozvoj. Nejde jen o udržování současného stavu, ale také o vytváření prostoru pro další zlepšení ve spojení s ženami. Dále tento článek stanoví, že stát usiluje o dosažení rovnováhy mezi muži a ženami ve volených orgánech. Ústava rovněž uznává existenci násilí páchaného na ženách a stát se zavazuje přijmout veškerá nezbytná opatření k jeho odstranění. Toto uznání násilí na ženách je považováno za úspěch feministických skupin v této zemi. Již dříve se skupiny jako „ATFD“ zasazovaly o trestní postih morálního a fyzického násilí páchaného na ženách. V červenci 2017 byla po dlouhých jednáních schválena nová legislativa, která trestá násilí na ženách. Tato legislativa zahrnuje i trestní postih obtěžování žen na veřejnosti a usnadňuje stíhání případů domácího násilí, který byl dříve značně složitější. (Antonakis, 2018 s.140-141)

Po arabské revoluci z roku 2011 země přijala zákon o rovnosti žen a mužů. Podle tohoto zákona musí být na kandidátkách stejný počet žen i mužů, což by mělo zajistit lepší podmínky pro ženské pohlaví v této zemi. (BBC, 2022) Dalším významným krokem ohledně postavení žen v Tunisku bylo, když prezident jmenoval premiérku ženu. V 63 letech se stala Najla Bouden první ženskou premiérkou této země. (Al-Thabti, 2021) V Tunisku došlo k významnému pokroku ve vnímání rovnosti žen v politice od chvíle, kdy se Najla Boudenová stala první premiérkou v arabském světě. *„Od roku 2018 došlo k poklesu o 16 procentních bodů - z 56 % na 40 % - u těch, kteří souhlasí s tvrzením, že "muži jsou obecně lepší v politickém vedení než ženy".“* (BBC, 2022)

Od roku 1973 do roku 2017 nebylo v Tunisku umožněno muslimkám provdat se za muže, který nevyznává islám. Muž, který vyznával jiné náboženství nebo byl ateistou, a přesto si chtěl vzít muslimku, tak měl jedinou šanci a tou byla stát se muslimem. Svě nové vyznání musel příslušným úřadům dostatečně prokázat.

Prezident Tuniska Kaíd Sibsí prohlásil že *„ústava stanovuje rovnoprávnost občanek a občanů. Máme ústavu občanskou, zároveň jsme ale muslimský národ. Vezměme si ale příklad z Turecka, kde od dob Atatürka skloubili rovnoprávnost žen s islámem“*. (iRozhlas, 2017)

Podle organizací zabývajících se lidskými právy toto bylo neslučitelné s plně demokratickým státem. A upozorňovali na fakt, že lidská

bytost má nárok na vlastní výběr svého partnera/partnerky. A v roce 2017 byl přijat upravený zákon, kde si ženy můžou vzít i partnera, který nevyznává islám, přestože „*podle většinového výkladu islámského práva se muslimská žena může provdat výhradně za muslimského muže.*“ (BBC, 2022)

V oblasti práv žen je Tunisko dlouhodobě považováno za jeden z nejvíce pokrokových arabských států, a to i v ohledu právního postavení jednotlivce. (BBC, 2022 a HRW, 2013) Tunisko je dlouhodobě považováno za přední zemi v oblasti právních předpisů. Jeho pokrokový zákoník výslovně zakazuje polygamiu a zaručuje ženám plná práva v manželství a rozvodu. Nedávno se Tunisko stalo první arabskou zemí, která odstranila své hlavní výhrady vůči úmluvě o odstranění veškeré diskriminace žen (CEDAW). Tato významná úmluva bojuje proti diskriminaci žen v různých oblastech například ve školství. Země, tak ukazuje svou silnou angažovanost a ukazuje snahu o rovnost a práva žen nejen v domácím kontextu, ale i ve širším arabském kontextu. Tento krok má potenciál inspirovat další země k posílení rovnoprávnosti a zlepšení postavení žen v arabských společnostech. Někteří obyvatelé Tuniska vyjadřují obavy ohledně vzniku nových konzervativně politicko-náboženských stran, které by mohly zpochybnit dosažený pokrok, které se povedlo dosáhnout v oblasti postavení žen. (HRW, 2011)

Tunisko se řadí mezi přední muslimské země v oblasti práv žen. Mnoho žen už dnes zastává vysoké manažerské pozice jak ve veřejném, tak i v soukromém sektoru. Tuniské ženy se pyšní gramotností dosahující 72 %, zastupují 42 % studentů na vysokých školách a drží 36 % křesel v parlamentu. (Verheijen, 2020)

Velký pokrok k nezávislosti žen začal v Tunisku již v roce 1956, kdy se země stala oficiálně nezávislým státem. Nová vláda začala hned zavádět extrémní sociální změny s cílem zmodernizovat společnost a ekonomiku. V rámci reformy se zavedla nová legislativa, která významně zlepšila postavení žen. Nová práva chránila ženy od sňatků proti jejich vůli, stanovila minimální věk pro sňatky na sedmáct let či změnila pravidla rozvodů. Dále zakázala možnost polygamie a její výskyt trestala odnětím svobody a vysokou pokutou. (Zaki, 2019)

V roce 2017 parlament schválil zákon č. 58, který zakazuje veškeré

formy násilí na ženách, včetně sexuálního obtěžování ve veřejných prostorech. Tento nový zákon, schválený tuniským parlamentem je považován za zásadní krok v oblasti práv žen. Poskytuje ženám pomoc před násilím ze strany manželů a příbuzných, stejně jako před obtěžováním v pracovním prostředí. Ve stejném roce byla také přijata nová novela, která umožňuje muslimským ženám sňatek s nemuslimskými muži. (Zaki, 2019)

Novinky.cz informovali:

„Nemuslim, který si chtěl vzít za ženu Tunisanku, musel doposud konvertovat k islámu a příslušný dokument o tom předat úřadům jako důkaz. Organizace na ochranu lidských práv proti zákazu dlouhodobě protestovaly a upozorňovaly, že je v rozporu se základním lidským právem na svobodný výběr partnera.“ (ČTK, 2017)

I přesto, že proces směřující k vyšší rovnosti byl pozitivně vnímán jak v médiích, tak mezi odborníky, se Tunisko stále potýká s problémem implementace deklarovaných práv žen. Ženy jsou stále oběťmi domácího násilí nebo omezeného přístupu ke zdravotnictví. (Norbakk, 2016)

Zaměstnanost žen v Tunisku představuje zajímavý bod v této práci, jelikož i přes záruky z ústavy ohledně nediskriminace a rovných příležitostí se ženy stále potýkají s různými sociokulturními bariérami, omezeními spojenými s ekonomickou situací a nerovností v příležitostech na trhu práce. V minulosti Tunisko zažilo významný nárůst míry účasti žen na pracovním trhu díky iniciativám, jako je Kodex osobního postavení prezidenta Habiba Bourguiby, který se zaměřoval na zlepšování vzdělání žen, posilování jejich postavení a rozvoji veřejného sektoru. Tato opatření vedla k zvýšení ekonomické účasti žen v 70. a 80. letech 20. století. Nicméně od počátku 21. století se míra účasti žen na pracovním trhu zastavila na relativně nízké úrovni, přibližně 25 procentech. Tato míra je výrazně nižší než celosvětový průměr účasti žen, který činí zhruba 53 % podle údajů Mezinárodní organizace práce (ILO), a je značně nižší i ve srovnání s mírou účasti mužů (78%). Tento nízký podíl žen na pracovním trhu svědčí o vysoké míře odchodu žen z pracovní síly a ukazuje také na nízkou návratnost investic do vzdělání žen. Dopady této nízké míry účasti žen na pracovní síle jsou značné. Jednotlivé ženy a jejich rodiny čelí snížení finanční autonomie a sociálního postavení, snižování rodinných příjmů a blahobytu a zvyšování chudoby. Navíc předpovědi pro obyvatelstvo na období 2025-2035 naznačují

zpomalení růstu nabídky pracovní síly, což by v budoucnu mohlo omezovat ekonomický růst Tuniska. (Assad et al., 2018)

2.3 Postavení žen v Egyptě

2.3.1 Charakteristika země a kultury

Egypt se nachází na severovýchodním rohu Afriky a v minulosti byl domovem jedné z hlavních civilizací starověkého Blízkého východu a Mezopotámie. Faraónský Egypt se rozvíjel po dobu přibližně 3000 let pod vládou místních dynastií, které byly občas přerušovány krátkými obdobími cizí nadvlády. Po dobytí Alexandrem Velikým v roce 323 př. n. l. se městský Egypt stal nedílnou součástí helénistického světa. V letech 639–642 n. l. byl Egypt dobyt arabskými muslimskými armádami. Po muslimském dobytí začala egyptská kultura postupně přijímat prvky arabské kultury a egyptská historie se stala součástí širšího islámského světa. (Holt, 2023) Egypt byl dříve monarchií, ale od roku 1953 je Egypt republikou. V minulosti byl spojen s dnešní Sýrií. (Britannica, n.d.) V roce 2023 má Egypt přes 105 milionu a oficiálním náboženstvím je islám a téměř všichni muslimové jsou sunnité. (Holt, 2023)

Podle vědců je v Egyptě důležitý konec 19. a počátek 20. století, kdy se začala řešit otázka postavení žen v této zemi.

„Jedna klíčová událost se odehrála v roce 1923, kdy Huda Sha'arawi založila Egyptskou feministickou unii (EFU). Primárním cílem EFU bylo pozvednout intelektuální a morální postavení egyptských žen a umožnit jim dosáhnout politické a sociální rovnosti s muži.“ (Tarouty, 2009)

Ve 40. let 20. století jsme v Egyptě mohli pozorovat vzestup ženského politického aktivismu. *„V roce 1948 Doria Shafiq založila Bint al-Nil, organizaci zaměřenou na dosažení plné politické rovnosti mezi muži a ženami a vymýcení negramotnosti.“* (Tarouty, 2009) Členky z této organizace nesou velký podíl na tom, že ženy z této země mají možnost volit své politické zástupce. Volební právo získaly ženy s novou ústavou z roku 1956, což je obrovský pokrok.

“ Je důležité poznamenat, že feministický politický aktivismus během tohoto období byl do značné míry omezen na elitní vrstvy, což naznačuje, že ženy z privilegovaného prostředí byly v popředí hnutí.“ (Tarouty, 2009)

Po revoluci v Egyptě dne 25. ledna 2011 bylo přeepsání ústavy

považováno za klíčový krok směrem k vytvoření nového Egypta. Během tohoto procesu sehrály důležitou roli feministky, které se aktivně zapojily do povstání. Vytvořily koalici sedmnácti feministických organizací, které se zaměřily na zajištění ústavních práv žen jako své nejvyšší priority. Pro tento účel byla vytvořena nezávislá pracovní skupina pro ženy a ústavu (WCWG), která se skládala z aktivistek, právnických odborníků a akademických profesionálů. Jejich cílem bylo začlenění práv žen do nové ústavy. (Sundkvist, 2022)

V roce 1923 byl přijat návrh ústavy, který však uznával pouze plnoleté mužské občany jako členy státu na základě národního náboženského společenství.

„Ústava z roku 1956 formulovala rovnost mezi ženami a muži prostřednictvím článku 31: „Egyptané si budou před zákonem rovni ve veřejných právech a povinnostech, aniž by mezi nimi byla diskriminace na základě pohlaví, původu, jazyka, náboženství nebo vyznání.“ (Sundkvist, 2022 & Bier 2011 & Hatem 1992)

Právní ústava Egypta z roku 1971 prošla několika reformami, ale nakonec zůstala až do roku 2011, který je rokem změn.

„V roce 2007 prezident Mubarak reformoval článek 64 ústavy a zavedl systém kvót, který schválil zákon nařizující 64 nových křesel pouze pro ženy v parlamentu.“ (Sundkvist, 2022) Nová ústava představovala lepší příležitosti pro ženy, které se chtěly angažovat v politice.

Po revoluci se v Egyptě ještě více vyhroutil situace a tamější režim se zaměřil na potlačování feministek a utlačování lidí v oblasti lidských práv. V roce 2012 v Egyptě nabíraly na síle islamistické politické strany. *„Měli většinu ve vládě a tvořili asi 50 procent členů ústavního shromáždění. Sedm ze sta členů shromáždění byly ženy.“ (Sundkvist, 2022) Po sesazení prezidenta v roce 2011 čelil Egypt obrovské transformaci. Konaly se demokratické volby, ale ženy se stále bály o svá práva. (HRW, 2013) K protestům z roku 2011 měly lidé mnoho důvodů. Ženy z Egypta se tohoto období rozhodly využít ke změně jejich práv. (Eltahawy 2015, s. 17–18) Pro první ústavu po revoluci byli, ale stejně muži dominantní a práva žen byla utlačována, a proto ji feministické organizace kritizovali. (Abdelrazek-Alsiefy, 2023) „Ústava z roku 2012 navíc ve své preambuli stanovila rovnost a rovné příležitosti pro*

všechny své občany, muže a ženy, bez diskriminace, upřednostňování nebo zvýhodňování, v právech nebo povinnostech“. (Abdelrazek-Alsiefy, 2023)

V roce 2013 byla svržena vláda a vytvořila se nová, což měla velký vliv na ženská práva a povinnosti.

„Ústavní shromáždění nyní obsahovalo padesát členů, z nichž pět byly ženy, a počet členů islamistických stran byl snížen na šest. Zatímco zastoupení žen se od roku 2012 zlepšilo jen nepatrně, toto shromáždění se v otázkách práv žen lišilo. Čtyři z těchto členek byly známé jako velké bojovnice za práva žen, a tedy potenciální spojenci feministických skupin.“ (Sundkvist, 2022)

Politická situace v Egyptě je velmi komplikovaná až doposud, a ovlivňuje i postavení žen v této zemi. (USIP, 2019)

Žena v Egyptě

Ohledně postavení žen v Egyptě nesmíme zapomenout zmínit, že z historického hlediska jsou v této zemi ženy diskriminovány, ale to neznamená, že by to nefungovaly různé feministické organizace a podobně. (Sundkvist, 2022)

Máme zde, ale nějaké snahy o lepší postavení žen v Egyptě. Tyto snahy začaly již na počátku 20. století. V roce 1919 se ženy aktivně podílely v protestech na osamostatnění Egypta, a i přesto že se Egypt stal v roce 1922 nezávislým státem, ženám politická práva nebyla stále přidělena. Neudělení politický právo podnítilo založení neformálních organizací jako byly Egyptské feministické unie Hudy Sha'rawi, Společnosti muslimských žen Zajnab al-Ghazali či Unie Dcer Nilu (Bint al-Nil) Dorie Shafiq.

Egyptský zákon č. 79 z roku 1959 říká, že všichni občané mají právo zažádat si o cestovní pas, bez ohledu na jejich pohlaví. Z toho vyplývá, že egyptská žena má právo cestovat, bez jakéhokoliv souhlasu, pokud vlastní cestovní pas. Přesto je nutné zmínit, že provdané ženy si mohly zažádat cestovní pas jen pouze s písemným souhlasem svého manžela. Tato restrikce byla nakonec zrušena v roce 2000 a nyní všechny ženy mohou zažádat o cestovní pas samy, bez souhlasu svých manželů. (Riad, 2016)

Podle Egyptské ústavy z roku 2014 jsou ženy rovny mužům ve všech sociálních, ekonomických, občanských a kulturních záležitostech. Ústava se také zavazuje, že bude podporovat vyšší procento ženské reprezentace ve

vládě. Dalším důležitým závazkem je státní povinnost chránit ženy před jakoukoli formou násilí, které jim znemožňuje plnit své rodinné a pracovní povinnosti. (Riad, 2016)

V roce 2015 došlo v Egyptském parlamentu k historické události, kdy se podíl žen ve sněmovně poprvé významně zvýšil. Zastoupení žen dosáhlo 14,9 % ze 596 dostupných křesel, což bylo mnohými vnímáno jako velký úspěch a důležitá příležitost pro ženy. Celkem 681 žen se ucházelo o parlamentní pozice a z tohoto počtu jich 19 bylo zvoleno. Kromě toho prezident jmenoval dalších 56 žen, čímž se celkový počet poslankyň v egyptském parlamentu vyšplhal na 89 (El-Behary, 2016; Komsan, 2016).

Důležitost počtu žen ve sněmovně je zjevná. Ačkoli samotné zastoupení žen není jediným faktorem při hodnocení genderové rovnosti v parlamentu, přispívá k dosažení rozmanitosti, inkluзивity a zajišťuje, že ženské hlasy mají více příležitostí být slyšeny a bojovat za svoje práva stejně jako muži. I když existuje jen omezené množství důkazů, které by přímo prokázaly spojitost mezi zvýšeným zastoupením žen v parlamentu a obhajobou genderových otázek (Waylen, 2007, s. 137), mnoho zemí stále usiluje o zvýšení účasti žen v jejich parlamentech a zlepšení mezinárodního hodnocení v této oblasti. Důvodem je, že rovnost v politické reprezentaci je nejen otázkou práv a spravedlnosti, ale také prostředkem k provádění politiky zohledňující pohlaví. Navíc rovné zapojení mužů a žen při rozhodování o veřejných záležitostech je klíčovým pilířem úmluvy CEDAW, kterou od roku 1981 podepsalo více než 179 vlád. (IDEA, 2005 & Gpgovernance, n. d.) Egyptský pracovní zákon z roku 2003 povoluje ženám pracovat ve všech profesích. Všechny ženy mají právo získat práci bez ohledu na jejich původ, jazyk či náboženství. Zákon pouze zakazuje určité povolání, které by byly pro ženy zdravotně nebezpečné. Mezi tyto profese patří například práce v dolech nebo na silničních stavbách. Ženy na mateřské dovolené mají nárok na státní podporu a zaměstnavatel je zavázán ženy na mateřské dovolené nevypovídat z pracovní smlouvy. Egyptský pracovní zákon chrání ženy před pracovní diskriminací, nicméně podle zpráv z roku 2016 měl tento zákon stále problémy s implementací. Některé státní útvary jako jsou státní soudy či armáda stále nepřijímala ženy do svých řad. (Riad, 2016)

V soudnictví platí rovnost mezi muži a ženami. Zákon číslo 25 z roku

1968 nedělá žádný rozdíl mezi svědectvím od muže a ženy. Výjimkou je svědectví ohledně manželství. V tomto případě je jedno svědectví od muže rovno svědectvím od dvou žen. Ženy se v Egyptě mohou legálně rozvést a manžel je zavázán bývalé manželce platit výživné na děti. Podle zákona číslo 77 z roku 1943 mají Egyptanky také nárok na dědictví, nicméně podle práva šaría mají muži nárok na dvakrát větší dědictví než žena. (Riad, 2016)

Ženská práva se v posledních letech mnohem změnila. Ústava více aktivně začleňuje legislativu, která chrání ženy před diskriminací a domácím násilím. Avšak v praxi potřebuje Egypt ještě více času, aby ustanovené zákony dokázal úspěšně implementovat. Podle zpráv panují ve společnosti stále sexistické postoje. Muži jsou stále podle některých tvrzení přesvědčeni, že ženy nemají mít názor na určité problémy a jsou ochotni použít i fyzické násilí k dosažení svých cílů. (Beníšková, 2017)

Podle výzkumu nadace Thomson Reuters z roku 2013, Egypt zaujal první místo v porušování ženských práv. Jako hlavní důvody jsou sexuální obtěžování a zastaralé tradice. Na špatnou životní úroveň Egyptek upozorňovaly i zprávy OSN. Instrukce Human Right Watch uvedlo, že 91 procent účastnic protestů proti prezidentovi Muhammadovi Mursímu na káhirském náměstí Tahrír bylo znásilněno či sexuálně napadeno. (ČTK, 2013)

3 Porovnání zemí (Tunisko, Egypt a Saudská Arábie)

Tunisko, Egypt a Saudská Arábie patří do arabského světa, ale každá ze zemí má jiný právní systém, tradice, a toto všechno ovlivňuje postavení žen v daných společnostech.

Saudská Arábie patří mezi nejkonzervativnější muslimské státy, kde byla ženská práva porušována v různých oblastech například – nemožnost cestovat bez poručníka nebo řídit auto. Ženy zde mohly začít volit a být voleny až v roce 2015, což můžeme považovat za jasný důkaz toho, že v této zemi ženy měly/mají nelehké podmínky. Na druhou stranu si ale Saudská Arábie prošla v nedávné době výraznými změnami, které vedly ke značnému posunu směrem k větší liberálnosti a rovnosti mezi muži a ženami. Dlouhodobě byla Saudská Arábie považována za jeden z nejkonzervativnějších muslimských států. Nicméně, díky iniciativě nazvané Vize 2030 a podpoře korunního prince, země zažívá významnou transformaci. Ženy dostávají více příležitostí ke vzdělání, a také se otevírají nové pracovní příležitosti v různých odvětvích. To umožňuje ženám zapojit se do ekonomiky a aktivně přispívat k rozvoji jejich země. Očekává se, že korunní princ bude nadále prosazovat reformy a rozšiřovat práva žen. Tyto kroky by měly přispět k lepším postojům a rovnosti žen ve společnosti.

Tunisko jako další ze zkoumaných zemí se jeví jako nejvíce liberální. Jako důkaz tohoto tvrzení si autorka dovolí použít informaci o tom, kdy v Tunisku ženy mohly jít k volbám a být voleny. Bylo to v roce 1959, což je oproti Saudské Arábii značný rozdíl. Dále je v Tunisku poměrně velké (v arabských zemích) zastoupení žen v politice. Od roku 2021 je v Tunisku ženská premiérka Najla Bouden, což je jasný důkaz, že pro politiku v této zemi je ženský názor a žena důležitým faktorem. Další důkazem pro toto tvrzení si autorka dovolí použít zdroj z Human rights watch, který informuje ohledně tuniské ústavy:

„Nová tuniská ústava, přijatá 27. ledna 2014, má silnou ochranu práv žen, včetně článku 46, který stanoví, že „stát se zavazuje chránit zavedená práva žen a pracuje na posílení a rozvoji těchto práv“ a zaručuje „rovnost příležitostí“ mezi ženami a muži, aby měli přístup ke všem úrovním odpovědnosti a ve všech oblastech.“ Díky tomu je Tunisko jednou z mála zemí

v regionu Středního východu a severní Afriky, která má ústavní povinnost usilovat o dosažení rovnosti pohlaví ve volených shromážděních.“ (HRW, 2015)

Nyní se přesuneme k další zkoumané zemi Egyptu, ve které ženy mohly volit od roku 1956, díky čemuž se řadí mezi první arabské země, ve které ženy měly volební právo. Důležitým rokem pro tuto zemi byl rok 2015, kdy došlo ke zvýšení počtu žen v tamější sněmovně.

Každá ze zkoumaných zemí má svou jedinečnou historii ať už kulturní nebo politickou, a to se promítá i do života žen. Každá země má své problémy a ženy v ní řeší trochu jiné otázky.

Pro dosažení lepších postojů vůči ženám v těchto zemích je klíčové zajistit dostatečné zastoupení žen v politice (ve vládě). Ženy ve vládních pozicích by měly lépe porozumět a odrážet skutečné problémy žen v daných zemích a prosazovat legislativu přispívající k lepším právům žen. Ústavy v Tunisku, Egyptě a Saudské Arábii podporují ženskou reprezentaci ve vládě, ale implementace se poněkud odlišuje.

Pokud porovnáme počet žen ve vládě těchto zemí, nejvíce pokroku v tomto ohledu lze vidět v Tunisku, kde v roce 2020 tvořily ženy až 36 % parlamentu. V Saudské Arábii, která je monarchií s králem jako tvůrcem legislativy, je ženská aktivita omezenější. Přesto se však Saudská Arábie snaží zapojit ženy do místní samosprávy s omezenými pravomocemi. Egyptská ústava zavazuje k většímu obsazování žen do státních institucí, ale do roku 2017 některé z těchto institucí stále neposkytovaly ženám adekvátní zastoupení. Tím, že v Tunisku mají i premiérku, tak se podle autorky řadí k nejvíce otevřeným a pokrokovým zemím v oblasti rovnosti pohlaví a posilování postavení žen.

V porovnání s celosvětovou úrovní je podíl žen na pracovní síle výrazně nižší v arabských zemích. Z rozebíraných zemí je na tom nejlépe Tunisku, a podobně jsou na tom Saudská Arábie s Egyptem. (Světová banka, 2023)

Společným rysem třech zkoumaných zemí je, že v každé zemi můžou ženy pracovat a svobodně cestovat, dříve to tak nebylo, ale nyní už je to ve všech zemích.

4 Rozhovory

V této části bakalářské práce se zaměříme na rozhovory žen, které jsou původem z České republiky nebo Slovenské republiky, ale nyní žijí v Egyptě, Saudské Arábii nebo Tunisku. Tyto ženy autorce poskytly cenné informace ohledně situací panujících v zemích, kde aktuálně žijí. Je důležité si uvědomit, že tyto rozhovory nejsou předmětem sociologického výzkumu, ale slouží spíše jako doplňující zdroj informací, který pomáhá autorce lépe porozumět danému tématu. Vzhledem k omezenému počtu respondentek je důležité brát v úvahu, že jednotlivé názory a hodnocení vyjadřované respondentkami jsou subjektivní a nemusí zcela reprezentovat celkový stav v jednotlivých zemích. Tyto subjektivní pohledy nelze zobecnit na celou populaci, ale přesto přinášejí cenný příspěvek k celkovému obrazu dané problematiky a jsou přínosem pro tuto práci. Dále je potřeba zmínit, že autorka v práci sice uvádí pouze 3 rozhovory, protože více rozhovorů by bylo pro tuto bakalářskou práci nadbytečné. A z důvodu vyváženosti, aby každá země byla zastoupena stejným počtem rozhovorů autorka zvolila postup, že každá země zde bude zastoupená jedním rozhovorem, aby nebyla nějaká země zvýhodněna, nebo naopak znevýhodněna.

Saudská Arábie

První respondentka je původem z české republiky, ale nyní žije již 3. rokem v Saudské Arábii konkrétně ve městě Jeddah.

1. Jaké jsou podle vás největší rozdíly v postavení žen v arabských zemích ve srovnání s Českou republikou (Evropou)?

Na úvod bych ráda napsala to, že mám zkušenosti na toto téma pouze ze Saúdské Arábie, kde žiji již 3 rokem. Myslím, že jiné arabské země mají zase jiné zvyklosti, než které jsem poznala v Saúdské Arábii. Takže i mé odpovědi nelze považovat za „můj názor na postavení žen v arabských zemích“, ale pouze za „můj názor na postavení žen v Saúdské Arábii. Mezi největší rozdíly bych zařadila to, že já zde mám mnohem více způsobů realizace, nezávislosti a samostatnosti než saúdské ženy v mém věku.

2. Jak vnímáte roli žen v rodině v arabské kultuře a jak se liší od toho, co jste znala v České republice?

Saúdská žena/matka si může sama vybrat, zda chce pracovat, a nebo nechce. Pokud se ženy rozhodnou, že pracovat chtějí – tak její výplata je pouze její. Finančně zajistit rodinu je zde úkolem muže. Pokud se rozhodnou, že chtějí zůstat v domácnosti a nepracovat tak bývá velmi časté, že mají pomocnice na úklid, kuchařky a chůvy.

3. Jaký vliv má náboženství na postavení žen v arabských zemích?

Islám klade velký důraz na rodinu a rodina je zde tedy na první místě. Nebývá zvykem, že by ženy bydlely samy, pokud jsou svobodné – až do svatby bydlí se svými rodiči. Sex před svatbou je oficiálně zakázaný, a to i jakýkoliv jiný vztah romantického charakteru. Pokrývka hlavy v Saúdské Arábii není povinná.

4. Myslíte si, že jsou ženy omezeny na pracovním trhu v arabských zemích?

Naopak si myslím, že v současné době se Saúdská Arábie velmi intenzivně snaží začlenit své ženy do trhu práce.

5. Vnímáte otázku rovnoprávnosti jako aktuální v arabských zemích? Vidíte nějaké pozitivní změny v posledních letech?

Otázka rovnoprávnosti je aktuální ve všech zemích světa. Co se týče Saúdské Arábie, tak ke změnám skutečně došlo a dochází – např. zrušila se náboženská policie, ženy mohou ven, cestovat, nemusí se zahalovat, mohou pracovat atd...

6. Jak se mění postavení žen v arabských zemích s ohledem na vzdělání?

V Saúdské Arábii funguje jedna úžasná věc a to taková, že každý, kdo je saúdské národnosti, tak si může zažádat o stipendium, které studentovi dovolí vycestovat za studiem do zahraničí. Stipendium dávají pod podmínkou, že po ukončení studia se absolvent vrátí zpět do Saúdské Arábie. Často odlétají mladí lidé studovat do Ameriky nebo do Evropy – vidí jak to funguje jinak, pokládají otázky sami sobě a určitě se pokusí některé pozitivní změny implementovat i ve své zemi – např. co se postavení žen týče.

7. Vidíte nějaké kulturní rozdíly v postojích mužů k ženám v České republice a arabských zemích?

Z mých osobních zkušeností mám pocit, že Arabové si váží žen mnohem více, než jsem tomu byla zvyklá u nás V ČR.

8. Jaký je váš názor ohledně povinného zahalování žen v arabských zemích?

S povinným zahalováním nesouhlasím. Měla by to být svobodná volba.

9. Máte nějaké rady pro české ženy, které chtějí žít v arabských zemích a přizpůsobit se tamní kultuře?

Odletět s otevřeným srdcem, pokorou a s vědomím, že to, že někde něco dělají jinak, automaticky neznamená, že je to špatně.

10. Jak se dle vašeho názoru v arabských zemích prosazují práva žen a jaký vliv zde hraje politická situace?

Politika je sféra, o kterou se nezajímám. Nepřijdu si tedy dostatečně oprávněná a v této oblasti vzdělaná, abych na tuto otázku mohla odpovědět.

11. Jaké jsou podle Vás největší výzvy pro ženy, které se snaží prosadit a bojovat za svá práva v arabských zemích?

Lidé, kteří se nebojí toho, co by řekl Bůh, ale toho, co by si lidé pomysleli...

12. Co vás na životě v nové zemi nejvíce překvapilo?

Silná rodinná pouta. Víra v sami sebe a ve své schopnosti.

Egypt

Druhá respondentka pochází ze Slovenské republiky a dlouhodobě žije v Egyptě konkrétně v městě Hurghada. Ú této země by autorka chtěla zdůraznit, že při provádění rozhovorů se názory u této země výrazně lišily s respondentkou, která také pochází z České republiky, ale v Egyptě žije v oblasti, která není turistická.

1. Jaké jsou podle vás největší rozdíly v postavení žen v arabských zemích ve srovnání s Českou republikou (Evropou)?

Žijem v Hurghade a tu tie rozdiely nie sú také viditeľné ako v tradičnejších mestách a oblastiach Egypta. Celkovo sa však dá povedať, že egyptská spoločnosť je konzervatívna a muži majú dominantnejšie postavenie ako ženy, a tiež, že sa tu ľudia držia viac tradičného rozdelenia úloh mužov a žien. Takže hlavnou úlohou chlapa je zabezpečiť financie pre rodinu, bývanie, hlavnou úlohou ženy je postarať sa o deti a o domácnosť. Ale to neznamená, že tu nenájdete ženy na vysokých manažerských pozíciách, v politike či ako vysokoskolské profesorky, mnohé sú aj úspešné podnikateľky. Veľmi závisí od rodiny, v ktorej vyrastali.

2. Jak vnímáte roli žen v rodině v arabské kultuře a jak se liší od toho, co jste znala v České republice?

Aj u nás v Česko-Slovensku je veľa mužov, ktorí tvrdia, že ženy patria ku šporáku a takých chlapov je veľa aj tu. Väčšina. Ale sú aj tí, ktorí sú pyšní, že ich ženy/dcery sú sebestačné, vzdelané, že majú úspešnú kariéru.

3. Jaký vliv má náboženství na postavení žen v arabských zemích?

Zasadnu, v Egypte je náboženstvo základom života aj právneho systému štátu. Ale nezijú tu iba moslimovia, 10% obyvateľov Egypta sú kresťania. Tí však žijú podobne ako moslimovia - tiež tradične, tiež majú veľa detí a ja osobne veľký rozdiel v postavení egyptských kresťaniek oproti moslimkam nevidím.

4. Myslíte si, že jsou ženy omezeny na pracovním trhu v arabských zemích?

Môžem hovoriť za Egypt - problém najstí dobrú prácu tu majú nielen ženy ale aj muži, preto mnohí cestujú za zamestnaním do zahraničia, do Saudskej Arábie či do emirátov. Ženy tu väčšinou nepracujú aj preto, že egyptský štátny školský systém je taký, že mladšie ročníky žiakov majú prázdniny takmer 7 mesiacov v roku, a ráta sa s tým, že o deti sa postarajú matky. Takže ani nemajú veľmi časové možnosti sa zamestnať. Nehovoriac o výplatach - mnohé ženy viac minú na dochádzanie za prácou, na oblečenie a stravu, ako zarobia, takže je to aj neekonomické.

5. Vnímáte otázku rovnoprávnosti jako aktuální v arabských zemích? Vidíte nějaké pozitivní změny v posledních letech?

Postavenie žien v moslimských krajinách je jasne limitované islamom a jeho zákonmi, takže o rovnoprávnosti v našom ponímaní sa tu hovoriť neda. Napríklad na svedectvo pred súdom je výpoveď 1 muža rovná výpovedi 2 žien. To sa tak skoro zrejme nezmení, lebo tu nie je náboženstvo oddelené od štátu.

6. Jak se mění postavení žen v arabských zemích s ohledem na vzdělání?

Vzdelanie je veľmi dôležité a vo vrstvách spoločnosti, ktoré sú vzdelané a bohatšie/bohaté je na to kladený veľký dôraz. Vzdelané ženy majú vyššiu šancu sa dobre zamestnať a aj sa dobre vydať.

7. Vidíte nějaké kulturní rozdíly v postojích mužů k ženám v České republice a arabských zemích?

U určitej skupiny konzervatívnych mužov ani veľmi nie. Či v Česku/Slovensku alebo v Egypte, sú muži, ktorí ženy podceňujú a aj muži, ktorí si ich vážia.

8. Jaký je váš názor ohledně povinného zahalování žen v arabských zemích?

Opatřím mozem hovorit iba za Egypt - tu zahalovanie povinne nie je. Poznam vela moslimiek, ktore si vlasy satkou vobec nezakryvaju a nikto ich za to nijako netresta, zakon tu na to nie je. Prave naopak - zeny v niqabe, ktorych je tu malicke percento (niqab je to zahalovanie, kde zene vidiet iba oci), nemaju povoleny vstup na viacere univerzity ci institucie, dokonca aj ked su vyucujuce, ci zamestnankyne.

9. Máte nějaké rady pro české ženy, které chtějí žít v arabských zemích a přizpůsobit se tamní kultuře?

Respektujte miestne zvyky, oni potom budu respektovat zase vás.

10. Jak se dle vašeho názoru v arabských zemích prosazují práva žen a jaký vliv zde hraje politická situace?

Prava zien sa postupne zvacuju, ale ako som uz spominala - zalezi od vykladu islamu v tejto veci (vyklady su rozne a dokonca sa najdu aj navzajom protichodne), takže k novým zákonom a právam sa vždy vyjadrujú nielen politici ale aj predstavitelia náboženstva, preto je to zdlhavy proces.

11. Jaké jsou podle Vás největší výzvy pro ženy, které se snaží prosadit a bojovat za svá práva v arabských zemích?

V Egypte maju zeny v podstate vsetky zakladne prava - mozu volit a byt volene, studovat, pracovat, soferovat, slobodne si vybrat partnera, rozviest sa, brat antikoncepciu, nemusia sa povinne zahalovat, mozu podnikat, vlastnit nehnuteľnosť, a podobne, takže tu je to predsa len ine ako niekde v Afganistane. Arabske krajiny su roznorode, neda sa to zovseobecnit, a vsade su tie vyzvy ine.

12. Co vás na životě v nové zemi nejvíce překvapilo?

Ako velmi si tu ľudia navzajom pomáhajú. Toto by sme sa veru mohli od Egyptanov naučiť, tu sa ľudia navzajom jeden o druhého zaujímajú, a je jedno či je to Egyptan, European, kresťan či moslim.

Tunisko

Třetí respondentka pochází z Česká republiky a v Tunisku žije již mnoho let v hlavním městě.

1. Jaké jsou podle vás největší rozdíly v postavení žen v arabských zemích ve

srovnání s Českou republikou (Evropou)?

Nejdříve bych ráda řekla, že situace žen je v porovnání s Evropou dost odlišná. Zejména v zemích jako je Saudská Arábie, Irák, kde ženy nemůžou pracovat, řídit automobil. Všechno, co dělají, je že zůstávají doma a starají se o děti a manžela. Řekla bych, že situace žen je lepší v severní Africe zejména v Alžírsku, Egyptě, a hlavně v Tunisku. Tunisko je považováno za relativně vyspělou zemi, co se týče práv žen. Ženy zde můžou dělat cokoli, co chtějí. Můžou pracovat (a dostávají mzdu stejnou jako muži), můžou řídit ...

2. Jak vnímáte roli žen v rodině v arabské kultuře a jak se liší od toho, co jste znala v České republice?

Více jsou lidé vázaní na svou rodinu, než v České republice.

3. Jaký vliv má náboženství na postavení žen v arabských zemích?

Určitě má velký vliv. Podle islámu např. žena, která si chce někoho brát musí být panna, jinak to nelze, takže když to řekne příteli nebo to jinak zjistí, tak hned dá „ruce pryč“. Další problém, který zde vidím, že když je žena rozvedená, tak se na ni zde lidé dívají „skrz prsty“ a v Evropě je toto už normální. Dále je v Tunisku na ženy velký nátlak, aby se brzy vdávaly a měly děti.

4. Myslíte si, že jsou ženy omezeny na pracovním trhu v arabských zemích?

V Tunisku podle mého názoru omezeny nejsou, ale v jiných arabských zemích velmi.

5. Vnímáte otázku rovnoprávnosti jako aktuální v arabských zemích? Vidíte nějaké pozitivní změny v posledních letech?

Určitě vidím, třeba před padesáti lety i když žena pracovala, tak dostávala oproti muži velmi malou výplatu a nyní už to tak není. V Tunisku jsou ženy velmi vzdělané a často mají ve škole nejlepší známky. Často je můžeme vidět, že dělají třeba lékařky.

6. Jak se mění postavení žen v arabských zemích s ohledem na vzdělání?

V Tunisku je pro ženy velmi důležité vzdělání, protože si jich poté ostatní lidé velmi váží. A lépe se jim hledá manžel.

7. Vidíte nějaké kulturní rozdíly v postojích mužů k ženám v České republice a arabských zemích?

V Arabských zemích je velmi důležité, z jak vlivné/bohaté rodiny žena pochází. Pokud si žena chce vzít muže jiného vyznání, tak musí konvertovat

k islámu.

8. Jaký je váš názor ohledně povinného zahalování žen v arabských zemích?

V Tunisku se ženy zahalovat nemusí, ale např. v Saudské Arábii je zahalování povinné. Mně je to jedno, jestli se ženy zahalují a pro mě je důležité, aby byly šťastné.

9. Máte nějaké rady pro české ženy, které chtějí žít v arabských zemích a přizpůsobit se tamní kultuře?

Naučit se tunisky, protože staří lidé nemluví anglicky ani francouzsky. Přečíst si informace ohledně tradic, protože tradice jsou v mé zemi velmi důležité.

10. Jak se dle vašeho názoru v arabských zemích prosazují práva žen a jaký vliv zde hraje politická situace?

V Tunisku máme dokonce ženskou premiérku, takže se snaží práva žen prosazovat.

11. Jaké jsou podle Vás největší výzvy pro ženy, které se snaží prosadit a bojovat za svá práva v arabských zemích?

Lepší pohled na ženu po rozvodu.

12. Co vás na životě v nové zemi nejvíce překvapilo?

Celkově jiná kultura např. v Česku lidé jedí vepřové a pijí alkohol a v Tunisku (muslimských zemích) ne kvůli islámu.

4.1 Komparace rozhovorů

Respondentka ze Saudské Arábie říká, že žena si může sama vybrat, zda chce pracovat, a nebo nechce. Finanční zajištění rodiny je mužská záležitost. Kromě toho respondentka poukázala na to, že v Saudské Arábii je běžné mít například kuchařku, což v Evropě stále ještě není běžný jev.

Role muže jako živitele rodiny potvrdila i respondentka z Egypta. Dále sdělila, že nesmíme zapomenout na to, že názory mužů na ženy jsou různé. V této zemi existuje hodně mužů, kteří vidí ženu jen jako matku a ženu v domácnosti. Upozornila na fakt, že takový lidé jsou jak v Arábii, tak i na Slovensku. I když na Slovensku jich je méně.

Respondentka z Tuniska podala stejný pohled na toto téma, a zdůraznila odlišnost postavení žen, jaké znala z Evropy. Píše, ale o tom, že ženy v nějakých arabských zemích (např. Saudská Arábie) nemůžou pracovat. To ale podle dostupných zdrojů není pravda. Jak již bylo zmíněné

v části práce ohledně Saudské Arábie, ženy zde mohou dokonce i podnikat, a to i bez souhlasu poručníka, což k tomu bylo dříve nutné. To vše je díky reformám korunního prince, proto je situace nyní značně odlišná od toho, co jsme mohli znát z dřívějších let.

Dále respondentka ze Saudské Arábie sdělila, že ženy jsou velmi vítané v pracovním trhu, s čímž autorka této práce souhlasí. Z pohledu autorky je to důsledek toho, že v Saudské Arábii měli velké příjmy z ropy, ale jak již bylo psáno v předchozí části ropa je vyčerpateľný zdroj, proto se hledají jiné cesty, jak budou zvládat ekonomiku a větší začlenění žen do pracovního procesu může být jednou z nich.

Podle ženy z Egypta jsou dva hlavní důvody, proč je v této zemi malá zaměstnanost žen – celkově se v této zemi práce špatně shání a lidé odjíždí do zahraničí kvůli výdělku. A tím druhým bylo, že v Egyptě existuje odlišný školní rok pro děti. Respondentka sdělila, že děti v této zemi mají 7 měsíců z roku prázdniny, což je logickým důvodem, proč je zaměstnávání žen v této zemi problémem.

Žena z Tunisu byla názoru, že ženy v její současné zemi na pracovním trhu nijak omezeny nejsou a jsou vzdělané a často dělají třeba lékařky. Což potvrzuje to, co je v práci dříve psáno ohledně vysoké gramotnosti žen a možnosti vidět ženy na vysokých pozicích.

V Saudské Arábii je podle respondentky otázka rovnoprávnosti aktuální jako ve všech arabských zemích. V Egyptě je podle dotazované rovnoprávnost velmi ovlivněna náboženstvím a jeho zákony. Z jejího pohledu nelze hovořit o rovnoprávnosti. Je to dáno tím, že náboženství není oddělené od státu, tak jak to známe z Evropy. Jak již bylo psáno v bakalářské práci například, když svědčí před soudem 2 ženy je to stejné, jak kdyby svědčil jeden muž. Žena z Tuniska zaujímá postoj, že rovnoprávnost žen se v posledních desetiletí hodně změnil, což toto tvrzení potvrdila i tato práce.

Žena ze Saudské Arábie podala informaci, že v dané zemi můžete získat velmi výhodné stipendium a jít studovat do zahraničí, ale s podmínkou, že se poté musíte zase vrátit zpět. Z pohledu autorky je tato skutečnost velmi zajímavá, protože díky pobytu v cizí zemi můžou mladí lidé vidět, jak to funguje jinde. Jejich zkušenosti se později mohou promítnout do lepšího postavení a vnímání žen v jejich rodné zemi.

Obyvatelka Egypta potvrdilo, co bylo zmíněné v práci, že ženy z této země si velmi zakládají na vzdělání, a je to pro ně důležité. Sdělila, že lepší vzdělání jim může pomoci sehnat lepší práci, ale i „lepšího“ ženicha. Zajímavostí je, že stejný pohled na tuto otázku měla i respondentka, ze třetí zkoumané země Tunisko.

Všechny rozhovory měly stejnou myšlenku –v těchto zemích si muži žen váží a rodinná pouta jsou pro ně důležitá a hrají podle nich větší roli, než jakou znali ze svých rodných zemí (České republiky/Slovenské republiky).

Pro kontext by autorka ještě ráda uvedla, že měla původní myšlenku vytvořit 6 rozhovorů – 3 ženy z Evropy, které žijí v arabských zemích a 3 ženy z Egypta, Tuniska a Saudské Arábie, které se přestěhovaly do Evropy. Ale díky tomu, že se i přes velké snahy nepodařilo sehnat respondentku, která by splňovala podmínku, že se narodila v Saudské Arábii a zároveň nyní by žila v Evropě, tak autorka zvolila variantu pouze třech rozhovorů. Díky tomu byl splněn rovný poměr a není žádná země vynechána.

Závěr

Postavení žen v muslimských zemích patří mezi aktuální a celosvětově probíraná témata. V každé zemi se jejich práva nějakým způsobem odlišují. Míra odlišnosti závisí na mnoha faktorech a jedním z nich je tradice, která v těchto zemích hraje velmi důležitou roli. V některých muslimských zemích mají ženy ve společnosti rovnocenné postavení s muži, včetně práva na vzdělání, zaměstnání, politickou participaci či práva volit. V jiných zemích však ženy mohou čelit přísným restrikcím a nerovnostem ve svých právech, které se odrážejí v jejich každodenním životě.

Analýza postavení žen v muslimských zemích konkrétně v Egyptě, Saudské Arábii a Tunisku, ukazuje rozmanitost přístupů a úrovně rovnosti mezi pohlavími. Saudská Arábie se řadí mezi nejvíce konzervativní země. Podle autorky je jeden z důvodů konzervativní náboženský směr Wahhábismus, který má vliv na tamější situaci a celkově tradici, která zde hraje obrovskou roli, díky čemuž například stále přetrvává zvyk oddělovat ženy od mužů. Jasným důkazem velkého problému s rovnocenným postavením žen je například to, že do roku 2018 zde ženy nemohly řídit auta, což bylo celosvětově velmi probírané téma. Důležitým rokem pro ženy ze Saudské Arábie byl rok 2015, kdy dostaly volební právo. Korunní princ Mohammad bin Salmán byl a stále je nejdůležitější osobou, která pomocí reformy mění práva žen v této zemi.

Celkově lze říci, že i když došlo k určitému pokroku v modernizaci a liberalizaci Saudské Arábie, má podle autorky této práce tato země stále na čem pracovat. (Ústav mezinárodních vztahů, 2018)

V oblasti práv žen je Tunisko dlouhodobě považováno za jeden z nejvíce pokrokových arabských států, ženy zde mohly jít poprvé k volbám a kandidovat již v roce 1959, což bylo důležitým milníkem pro rovnost pohlaví v této zemi. Také v Tunisku funguje zákon, který upravuje počet žen a mužů na kandidátkách. Jako velmi významný pokrok v postavení žen autorka vnímá, když tuniský prezident jmenoval jako premiérku v roce 2021 ženu Najlu Bouden, což je pozoruhodné, když přihlédneme k faktu, že v další zkoumané zemi (Saudské Arábii) ženy teprve v roce 2015 mohly jít k volbám.

Ženy z Egypta získaly volební právo sice v roce 1956, ale situace pro

ně není stále jednoduchá. Ženská práva se zde za poslední dobu velmi změnila, ale díky složité politické situaci stále čelí nerovným podmínkám oproti mužům. V ústavě najdeme zákony, které zakazují diskriminaci nebo násilí, tak stále je situace v zemi ohledně rovnosti mužů a žen špatná.

Celkově můžeme shrnout, že v průběhu let byly provedeny důležité reformy a iniciativy, které přispěly k posílení lepšího postavení žen v těchto státech. Přesto však stále existují problémy a výzvy, se kterými se ženy v těchto zemích každodenně potýkají. Z pohledu autorky je potřeba pokračovat v úsilí o větší rovnost mezi pohlavími a posilování práv žen prostřednictvím dalších reforem a vzdělávání. Díky vzdělávání obyvatel v této oblasti by mohla nastat změna, která je ale složitá, díky velké propojenosti s tradicí (náboženstvím), které se pojí s odlišným postavením žen od Evropy. Důležité je si uvědomit, že někteří občané Evropy, kteří vyznávají jiné nebo žádné náboženství, když vidí „jinak oblečenou“ zahalenou ženu, tak to u nich může vyvolat různé emoce nebo předsudky. Nejextrémnější variantou by bylo, že by dotyčnou ženu považovali za podporovatelku „*islámských teroristických organizací*“, které z bezpečnostního hlediska ohrožují Evropu. Toto je způsobeno především tím, jak nás informují média ohledně způsobu života v arabských zemích, v utlačování žen nebo o lidech, kteří se z arabského světa přesídlují do Evropy. (Roald, 2001, s. 254-255) Další věc, čím je to způsobeno je fakt, že v Evropě nemáme zase dlouhou zkušenost s lidmi z tohoto náboženství a pořád je to pro nás „jiný svět“. A to pramení především z toho, že v České republice nemáme hlubší a dlouholeté zkušenosti s muslimskou komunitou, tudíž pro Čechy potkat zahalenou ženu není pořád běžné, a to se týká především menších měst nebo vesnic. Ve velkých městech je situace jiná, protože tam žije mnoho cizinců a lidé jsou více zvyklí potkávat osoby jiného náboženství. V naší zemi se nedávno probírala otázka, jestli „*smějí vyznavačky islámu na území našeho státu nosit pokrývku hlavy podobnou šátku, případně zda je přípustné, aby si ženy zahalovaly obličej.*“ (Mendel, 2015, s. 233) Už jen to, že se teprve před nedávnou dobou otevřela v české společnosti tato debata ukazuje, že česká republika není zvyklá na jiná náboženství. Tato práce byla pro autorku velmi přínosná a díky ní získala nové a cenné informace, díky kterým si prohloubila znalosti ohledně tohoto tématu.

Použitá literatura a internetové zdroje

Literatura

- Abalkhail, J., & Allan, B. 2015. *Women's career advancement: mentoring and networking in Saudi Arabia and the UK*. Human Resource Development International. 18: 153-168. <https://doi.org/10.1080/13678868.2015.1026548>
- Alharbu, M., *Kingdom Vision 2030 and the Women's Empowerment in Saudi Arabia: An Empirical Investigation*. Dostupné zde: <http://journalarticle.ukm.my/19211/1/Mai-IJIT-Vol-21-June-2021-226.pdf>
- AlMunajjed, M. (1997). *Women in Saudi Arabia Today*. The United States of America: St. Martin's Press, Inc.
- Antonakis, A. (2018) *Renegotiating Gender and the State in Tunisia between 2011 and 2014 Power, Positionality, and the Public Sphere*. Germany: Dissertation Freie Universität Berlin
- Asaad, R., Boughzala, M., (2018) *The Tunisian Labor Market in an Era of Transition*. United Kingdom, kapitola 5
- Beránek, O. (2007). *Saudská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. Praha: Volvox Globator.
- Bier Laura. 2011. *Revolutionary womanhood: Feminisms, modernity, and the state in Nasser's Egypt*. Stanford: Stanford University Press.
- Dahlawi, R. (2018). *Perceptions of Women's Driving in Saudi Arabia: Relationship with Openness to Experience and Happiness* Dostupné 14.06.2023zde: https://www.academia.edu/66302740/Perceptions_of_Women_s_Driving_in_Saudi_Arabia_Relationship_with_Openness_to_Experience_and_Happiness
- Deo, N. (2006). *Is globalization our friend? Women's allies in the developing world*. Current History, 105(689), 105-111
- Eagly, A. and Carli, L. 2007. *Through the Labyrinth: the truth about how women become leaders*. Boston: Harvard Business School Press.
- Eltahawy M (2015) *Headscarves and hymens why the middle east needs a sexual revolution*. W&N, London
- Ḥammūda, 'A. (2010). *Zaostřeno na islám*. Praha: Ústředí muslimských obcí.
- Hatem Mervat. 1992. *Economic and political liberation in Egypt and the demise of state feminism*. International Journal of Middle East Studies 24 (2): 231–51.
- Hillenbrand, C., & Jeníková, J. (2017). *Islám: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka.

IDEA (2005). *Women in Parliament: Beyond Numbers*. Stockholm: International Institute For Democracy and Electoral Assistance.

Komsan R. (2016) *Presentation in "Empowerment of Women through Parliament" Seminar at the American University in Cairo: Cairo* (In Arabic).

Korán

Kropáček, L. (2006). *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad Human Development.

Mendel, M. (2018). *Muslimové a jejich svět: o víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu (druhé vydání)*. Praha: Dingir

Potměšil, J. (2012). *Šaría – úvod do islámského práva*. Praha: Grada

Roald, A. S. (2004). *Women in Islam The western experience*. Canada: Taylor & Francis e-Library.

Rui, G. & Feng-ying, N. (2021). *Does empowering women benefit poverty reduction? Evidence from a multi-component program in the Inner Mongolia Autonomous Region of China*. *Journal of Integrative Agriculture*. 20(4): 1092–1106

Souaiaia, A. E. (2008). *Contesting Justice- Women, Islam, Law, and Society*. Albany: State University of New York Press.

Sundkvist, E. (2022) *Navigating Human Rights, Feminism, and History: Egyptian Feminist Activists' Demands for Constitutional Equality, 2012–2014* s.47-68 Dostupné 12.06.2023 zde:

<https://academic.oup.com/sp/article/30/1/47/6639820>

Waylen, G. (2007). *Engendering transitions: Women's mobilization, institutions, and gender outcomes*. Oxford: Oxford University Press.

Yamani, M. (2005). *The challenge of globalization in Saudi Arabia*. In F. Nouraie-Simone (Ed.), *On shifting ground: Middle eastern women in the global era* (s.80-90). New York, NY: The Feminist Press at the City University of New York.

Internetové zdroje

Abdelrazek-Alsiefy, A. (2023) *Mapping gendered spaces and women's rights in the modern egyptian public sphere* Dostupné 06.06. 2023 zde: <https://link.springer.com/article/10.1007/s43545-022-00582-7>

Accord: *The Democratic Transition In Tunisia* (2015) Dostupné 20.06. 2023 zde: [The Democratic Transition In Tunisia – ACCORD](#)

Aktuálně: *Arabské revoluce* (2011) Dostupné 20.06. 2023 zde: [Arabské revoluce - Aktuálně.cz \(aktualne.cz\)](#)

Aktuálně: *Tunisko* (2011) Dostupné 20.06. 2023 zde: [Tunisko - Aktuálně.cz \(aktualne.cz\)](#)

- Alharbi, M. M. *Kingdom Vision 2030 and the Women's Empowerment in Saudi Arabia: An Empirical Investigation*. Dostupné 10.06. 2023 zde: <http://journalarticle.ukm.my/19211/1/Mai-IJIT-Vol-21-June-2021-226.pdf>
- Al-Juhani, Hanan. 2020. *The Economic Empowerment of Women (According to an Islamic Educational Vision)*. Journal of the College of Education. 185 (1): 293-346. Kabeer, N. 199). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. Development and Change. 30(3): 435–464. <https://doi.org/10.1111/1467-7660.00125>.
- Al-Thabti, A. (2021) *Who is Najla Bouden, Tunisia's first female prime minister?* Dostupné 15.06. 2023 zde: [Who is Najla Bouden, Tunisia's first female prime minister? \(aa.com.tr\)](http://aa.com.tr)
- Barbour, N., Brown, L.C., Clarke J.I., Murphy, E., Talbi M. (2023) *Tunisia* Dostupné 05. 06. 2023 zde: <https://www.britannica.com/place/Tunisia>
- BBC News: *The Islamic veil across Europe* (2018) Dostupné 03.05.2023 z <https://www.bbc.com/news/world-europe-13038095>
- BBC: *End of Saudi women driving ban reflects deep changes in society* (2017) Dostupné 23.05. 2023 z <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-41412022?fbclid=IwAR11Bbm58OvTy7rsY9nYvpGmVNw1IMhijUZhBk4i4MKnRajcpDLn6zYJLU0>
- BBC: *Women in Tunisia: Has a female prime minister changed Tunisia?* (2022) Dostupné 07.06.2023 zde: [Women in Tunisia: Has a female prime minister changed Tunisia? - BBC News](https://www.bbc.com/news/world-middle-east-61881202)
- Benišková, A. (2017) *Žena patří domů a někdy si zaslouží bití. Orient zůstává v zajištění sexismu* Dostupné 02.06.2023 zde: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/studie-rovnost-pohlavi-egypt-libanon-maroko-palestina.A170503_161139_zahranicni_ale
- Bezoušková, L. (2010). *NĚKOLIK POZNÁMEK K SUNNITSKÝM PRÁVNÍM ŠKOLÁM A TAQLÍDU* Dostupné 10.06. 2023 zde: [\(1\) Několik poznámek k sunnitským právním školám a taqlídu | Lenka Bezoušková - Academia.edu](https://www.academia.edu/11111111/NĚKOLIK_POZNÁMEK_K_SUNNITSKÝM_PRÁVNÍM_ŠKOLÁM_A_TAQLÍDU)
- Britannica (n.d.) Dostupné 18.06. 2023 zde: <https://www.britannica.com/place/Egypt/Political-process>
- Britannica: *Arab League* (2023) Dostupné 07.06. 2023 zde: <https://www.britannica.com/biography/Abd-al-Khaliq-Hassunah>
- CFR: *What Is the Kafala System?* (2022) Dostupné 08.06.2023 zde: [What Is the Kafala System? | Council on Foreign Relations \(cfr.org\)](https://www.cfr.org/what-is-the-kafala-system/)
- CIA: *The world factbook* (n. d.) Dostupné 18.06. 2023 zde: [Tunisia - The World Factbook \(cia.gov\)](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/00ad.html)

Countryreports (n.d.) *Tunisia Facts and Culture* Dostupné 20.06. 2023 zde: [Tunisia | Culture, Facts & Travel | - CountryReports](#)

ČTK (2013) *Egypt - nejhorší místo pro život arabských žen, tvrdí studie.* Dostupné 20.06.2023 zde: https://www.lidovky.cz/svet/egypt-nejhorsimisto-pro-zivot-arabskych-zen-tvrdi-studie.A131112_110012_in_zahranici_msl

ČTK (2015) *Saudové si ve volbách poprvé zvolili ženy do místních rad.* Dostupné 15.06.2023 zde: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/saudove-si-ve-volbach-poprve-zvolili-zeny-do-mistnich-rad-se/r~05a14b40a1b311e5a405002590604f2e/>

ČTK (2017) *Historické rozhodnutí v Tunisku: Ženy se mohou provdat za nemuslima* (n.d.). Dostupné 10.06.2023 zde: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-svet-historicke-rozhodnuti-v-tunisku-zeny-se-mohou-provdat-za-nemuslima-40045725>

ČTK (2020) *Oběti sexuální násilí přešly v Egyptě do protiútoku.* Dostupné 20.06.2023 z <https://echo24.cz/a/SV98f/obeti-sexualniho-nasili-presly-v-egypte-do-protiutoku> – ČTK, 29.října 2020

El-Behary, Hend (2016). “*Women’s Representation in new parliament highest in Egypt’s history*”, *Egypt Independent*. Dostupné zde: <http://www.egyptindependent.com/news/women-s-representation-new-parliament-highest-egypt-s-history>

Ezzeddine, B. M. et al., (2022) *Women Entrepreneurs in Tunisia* Dostupné 18.06. 2023 zde: https://www.researchgate.net/publication/362452111_Women_Entrepreneurs_in_Tunisia

Ghanem, H. (2014). *A ‘Yes’ for Egypt’s Future* Dostupné 05.06.2023 z <https://www.brookings.edu/opinions/a-yes-for-egypts-future/>

Gpgovernance (2017) *Women’s Participation in Political Life in Egypt and Beyond* Dostupné 18.06.2023 zde: <https://gpgovernance.net/wp-content/uploads/2021/02/English-Womens-Participation-in-Political-Life-in-Egypt-and-Beyond-1.pdf>

Grewal, s. (2021) *Ten years in, Tunisian democracy remains a work in progress* Dostupné 19.06. 2023 zde: [Ten years in, Tunisian democracy remains a work in progress | Brookings](#)

Havlická, K. (2022) *Saúdské ženy jsou chtivé práce. Na 30 pozic se jich přihlásilo 28 tisíc* Dostupné 12.06.2023 zde: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/saudska-arabie-zeny-vlaky-zajem-o-praci-prihlasky.A220218_121626_zahranicni_kha

Holt, P. M., & Arthur Eduard Goldschmidt. (2018). *Egypt* Dostupné 05.02.2023 zde: <https://www.britannica.com/place/Egypt>

- HRW (2015) Dostupné 17.06. 2023 zde: <https://www.hrw.org/news/2015/11/12/tunisia-step-forward-womens-rights>
- Human rights watch: *Tunisia on Board with Women's Rights* (2011) Dostupné 19.06. 2023 zde: [Tunisia on Board with Women's Rights | Human Rights Watch \(hrw.org\)](#)
- Human rights watch: *World Report 2014: Tunisia Events of 2013* (2013) Dostupné 20.05. 2023 zde: [World Report 2014: World Report 2014: Tunisia | Human Rights Watch \(hrw.org\)](#)
- iRozhlas: *Revoluční změna zákona. Muslimky se v Tunisku mohou provdat za jinověrce* (2017) Dostupné 03.06. 2023 zde: [Revoluční změna zákona. Muslimky se v Tunisku mohou provdat za jinověrce | iROZHLAS - spolehlivé zprávy](#)
- iRozhlas: *Zákazy padly, hodnotí bývalý člen obávané mravní policie. Saúdská Arábie uvolnila omezení i vůči ženám* (2022) Dostupné 19.05. 2023 zde: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/saudska-arabie-zeny-zajimavosti-bezpecnost-mravni-policie_2201200950_ako
- Kropáček, L. (1996). *Žena v islámské kultuře*. IV / 1996 / 2 / Studie Dostupné 15.05. 2023 zde: [124765.pdf \(muni.cz\)](#)
- Littrell, R. F., & Bertsch, A. (2013). Traditional and contemporary status of women in the patriarchal belt. *Equality, Diversity and Inclusion*, 32(3), 310-324. Dostupné 28.06. zde: <https://doi.org/10.1108/EDI-12-2012-0122>
- Magdy, R. (2017). *Egyptian feminist movement: a brief history*. Dostupné 01.06.2023 zde: <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/egyptian-feminist-movement-brief-history/>
- Marie, V. (2023) *Women Right in Saudi Arabia*. Dostupné 10.06.2023 zde: <https://www.expatica.com/sa/living/gov-law-admin/womens-rights-in-saudi-arabia-70997/>
- Matušková, L. (2018) *Postavení žen v islámském světě*. Dostupné 09.06.2023 zde: <https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Postaveni-zen-v-islamskem-svete>
- Mottahar , A. A. (2018). *The potential challenges of the Saudi Arabia transport system when the ban on women driving is lifted (Riyadh as a case study)* Dostupné 22.06. 2023 zde: [\(PDF\) THE POTENTIAL CHALLENGES OF THE SAUDI ARABIA TRANSPORT SYSTEM WHEN THE BAN ON WOMEN DRIVING IS LIFTED \(RIYADH AS A CASE STUDY\) \(researchgate.net\)](#)
- Mustafa, R., Troudi, S., *Saudi Arabia and Saudi Women in Research Literature: A Critical Look* (2018) Dostupné 13.06. 2023 zde: [\(PDF\) Saudi Arabia and Saudi Women in Research Literature: A Critical Look \(researchgate.net\)](#)

Norbakk, M. (2016). *The women's rights champion. Tunisia's potential for furthering women's rights*. Dostupné 10.06.2023

<https://www.cmi.no/publications/5973-the-womens-rights-champion>

Novák, M. (2019) *Revoluce a konec tabu v Saúdské Arábii. Ženy smějí bez souhlasu mužů cestovat* Dostupné 05.06.2023 z

<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/revoluce-a-konecletiteho-tabu-v-saudske-arabii-zeny-smeji-be/r~0745187ab50811e9b5e8ac1f6b220ee8/>

Ochsenwald, L.W., St. John Bridger Philby, H., Teitelbaum, J. (2023) *Saudi Arabia*. Dostupné 20.06.2023 z <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia>

Oztig, L. (2023). *Tunisia, Egypt, and Libya After the Arab Spring* Lacin Idil Oztig Dostupné 24.06. 2023 zde:

https://www.researchgate.net/publication/368840703_Tunisia_Egypt_and_Libya_After_the_Arab_Spring_Lacin_Idil_Oztig

Radio Prague International: *O právu volit mohla většina českých žen do roku 1920 jenom snít...* (2020) Dostupné 10.5. 2023 z [O právu volit mohla většina českých žen do roku 1920 jenom snít... | Radio Prague International](https://www.radio.cz/en/news/1241221-saudska-arabie-zavedla-volebni-pravo-zen)

Refworld: *Women's Rights in the Middle East and North Africa – Tunisia* Dostupné 26.06. 2023 zde:

<https://www.refworld.org/docid/47387b702f.html>

Riad, Eman & Suliman, H. (2016) *Women Right Under Egyptian Law*.

Dostupné 10.06.2023 zde: <https://riad-riad.com/women-rights-under-egyptian-law/>

Robinson, K. (2022) *What Is the Kafala System?* Dostupné 22.05.2023 zde: [What Is the Kafala System? | Council on Foreign Relations \(cfr.org\)](https://www.cfr.org/what-is-the-kafala-system/)

Saúdská Arábie zavedla volební právo žen (2011) Dostupné 04.06.2023 zde: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1241221-saudska-arabie-zavedla-volebni-pravo-zen>

Seiffi, F., (2021) *Iranian and Saudi women: Overcoming comparative suffering?* Dostupné 26.05. 2023 zde: [Iranian and Saudi women: Overcoming comparative suffering? | Middle East Institute \(mei.edu\)](https://www.mei.edu/iranian-and-saudi-women-overcoming-comparative-suffering/)

[Overcoming comparative suffering? | Middle East Institute \(mei.edu\)](https://www.mei.edu/iranian-and-saudi-women-overcoming-comparative-suffering/)

Sohrabi, N., Cherniahivsky, K., Monem, A., Aly, S., Shikaki, K., Fellows, S., Davari, A., Günel, G., Grinspoon, H., Fellow, J., Neubauer, M., Doughan, Y., Research, J., Hayal, F., Youssef, A., Chazli, E., & Zaki, A. (2019). *Why Did Women's Rights Expand in Post- Revolutionary Tunisia?* Dostupné 01.06.2023zde:

<https://www.brandeis.edu/crown/publications/middle-east-briefs/pdfs/101-200/meb131.pdf>

Světová banka (2023) Dostupné02.06. 2023 zde:

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.FE.ZS?end=2022&locations=EG-TN-SA&start=1990&view=chart>

- Šubíková, K. (2017) *Nová Saúdská Arábie? Princ Mohamed bin Salmán a vize 2030* Dostupné 22.06. 2023 zde: <https://www.armadninoviny.cz/nova-saudska-arabie3f-princ-mohamed-bin-salman-a-vize-2030.html?hledat=vize+30>
- Tarouty, S. E. (2009) *Women's Electoral Participation in Egypt: The Implications of Gender for Voter Recruitment and Mobilization* Dostupné 05.05. 2023 zde: https://www.researchgate.net/publication/236824597_Women%27s_Electoral_Participation_in_Egypt_The_Implications_of_Gender_for_Voter_Recruitment_and_Mobilization
- The Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia (2019) *SAUDI ARABIA'S REFORMS AND PROGRAMS TO EMPOWER WOMEN* Dostupné 24.05. 2023 zde: <https://www.saudiembassy.net/sites/default/files/Factsheet%20on%20Progress%20for%20Women%20in%20Saudi%20Arabia.pdf>
- The Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia (n.d) *Culture Art* Dostupné 15.06.2023 zde: <https://www.saudiembassy.net/culture-art>
- The Embassy of The Kingdom of Saudi Arabia (n.d.) *Basic System of Government* Dostupné 20.05. 2023 zde: [Basic System of Government | The Embassy of The Kingdom of Saudi Arabia \(saudiembassy.net\)](https://www.saudiembassy.net/basic-system-of-government)
- The New York Times: *Saudi Arabia Women Drive* (2017) Dostupné 10.06.2023 zde: <https://www.nytimes.com/2017/09/26/world/middleeast/saudi-arabia-women-drive.html>
- The New York Times: *Saudi arabia women drive* (2017) Dostupné 22.05.2023 zde: <https://www.nytimes.com/2017/09/26/world/middleeast/saudi-arabia-women-drive.html>
- Tůma, M. (2016). *Íránská jaderná dohoda a širší mezinárodní souvislosti* Dostupné 15.6.2023 zde: https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/Iranska_jaderna_dohoda.pdf?fbclid=IwAR2sy9Z6PVFNIBsP-Q3WZMV4u_17RIm7NG4V_LsSs2ilTirDVnP8xjhdm48
- USCIRF: *UNITED STATES COMMISSION on INTERNATIONAL RELIGIOUS FREEDOM - ISSUE UPDATE SAUDI GUARDIANSHIP* (2020) Dostupné 10.06. 2023 zde: https://www.uscirf.gov/sites/default/files/Saudi%20Guardianship%20Report%20103020_0.pdf
- Usher, S. (2019) *Saudi Arabia allows women to travel independently* Dostupné 03.06.2023 zde: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49201019>
- USIP (2019) *Egypt Timeline: Since the Arab Uprising* Dostupné 12.06. 2023 zde: <https://www.usip.org/egypt-timeline-arab-uprising>

Ústav Mezinárodních vztahů Praha: *Women's Rights in Saudi Arabia* (2018)
Dostupné 22.06. 2023 zde: <https://www.iir.cz/women-s-rights-in-saudi-arabia>

Verheijen, A. (2020). *Is the status of women in Tunisian society endangered?* Dostupné 24.06. 2023 zde:
https://blogs.worldbank.org/arabvoices/status-women-tunisian-society-endangered?fbclid=IwAR1FF0ftAs5ePtP2rhhqGxwGMnRbfq_QlCI2PS8eZ_Ef4NyBVZKanWbNWimo

Viewpoint magazine: *The Feminist Movement in Saudi Arabia* (2019)
Dostupné 23.05. 2023 z https://viewpointmag.com/2019/08/06/the-feminist-movement-in-saudi-arabia/?fbclid=IwAR1fS39Xd8sZC5yqpIf1V5QFmcwDt_2P7FsbCZ3qcDe-D-eTADwO-vDFRMc

Vision 2030 Kingdom of Saudi Arabia Dostupné 16.06. 2023 zde:
https://www.vision2030.gov.sa/media/rc0b5oy1/saudi_vision203.pdf

Worldometer - real time world statistics. (2023) *Saudi Arabia Population*
Dostupné 28.05. 2023 z [Saudi Arabia Population \(2023\) - Worldometer \(worldometers.info\)](https://www.worldometers.info/saudi-arabia/)